

Poradnik praktyczny EASO dotyczący wykluczenia za poważne przestępstwo (o charakterze niepolitycznym)

Seria poradników praktycznych EASO

Październik 2021 r.

Miesiąc 2020 r.

Projekt ukończono w listopadzie 2021 r.

Ani Europejski Urząd Wsparcia w dziedzinie Azylu (EASO), ani żadna osoba działająca w jego imieniu nie ponoszą odpowiedzialności za wykorzystanie poniższych informacji.

Luksemburg: Urząd Publikacji Unii Europejskiej, 2023

Druk	ISBN 978-92-9403-451-9	doi: 10.2847/5869	BZ-03-21-426-PL-C
PDF	ISBN 978-92-9403-452-6	doi: 10.2847/161292	BZ-03-21-426-PL-N

© Europejski Urząd Wsparcia w dziedzinie Azylu, 2023
Obraz na stronie tytułowej, Kenishirotie © iStock, 2019

Powielanie dozwolone pod warunkiem podania źródła. W przypadku wykorzystywania lub powielania zdjęć lub innych materiałów nieobjętych prawami autorskimi EASO należy zwrócić się o pozwolenie bezpośrednio do właścicieli praw autorskich.

O poradniku

Dlaczego przygotowano niniejszy poradnik? Misją Europejskiego Urzędu Wsparcia w dziedzinie Azylu (EASO) jest wspieranie państw członkowskich Unii Europejskiej oraz państw stowarzyszonych m.in. przez organizowanie wspólnych szkoleń, ustanawianie wspólnych kryteriów jakości i zapewnianie wspólnych informacji o krajach pochodzenia. Zgodnie z ogólnym założeniem, jakim jest wspieranie państw członkowskich w osiąganiu wspólnych norm i realizowaniu wysokiej jakości procesów w ramach wspólnego europejskiego systemu azylowego, EASO opracowuje wspólne praktyczne narzędzia i wytyczne.

W jaki sposób opracowano niniejszy poradnik? Poradnik ten został opracowany przez ekspertów z całej Unii Europejskiej, przy cennym wkładzie Komisji Europejskiej i Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców. Wsparcie i koordynację działań związanych z jego opracowaniem zapewnił EASO. Przed ukończeniem poradnika poddano go konsultacjom z udziałem wszystkich państw członkowskich za pośrednictwem Sieci Wykluczenia EASO.

Do kogo skierowany jest niniejszy poradnik? Niniejszy poradnik skierowany jest przede wszystkim do urzędników prowadzących sprawy i przesłuchania w sprawach o udzielenie azylu oraz do decydentów i osób odpowiedzialnych za wyznaczanie kierunków polityki w krajowych organach rozstrzygających. Ponadto narzędzie to jest przydatne dla urzędników ds. jakości i doradców prawnych, a także dla innych osób pracujących lub zaangażowanych w działalność w dziedzinie ochrony międzynarodowej w kontekście UE.

Jak korzystać z niniejszego poradnika? Niniejszy poradnik składa się z dwóch części. Pierwsza część zawiera krótkie przypomnienie głównych elementów badania wykluczenia, natomiast druga część wyjaśnia elementy konstytutywne podstawy „poważnych przestępstw (o charakterze niepolitycznym)”, wzajemne oddziaływanie między wykluczeniem za poważne przestępstwa (o charakterze niepolitycznym) a ściśle powiązanymi przepisami, a także ich związek z postępowaniem karnym. Dodatkowe informacje dotyczące szczególnych okoliczności, które mogą być brane pod uwagę w ramach indywidualnej analizy wagi przestępstwa, oraz dotyczące odpowiednich zasad i pojęć prawa karnego i postępowania karnego można znaleźć w załącznikach. Z niniejszych wytycznych należy korzystać wraz z *Poradnikiem praktycznym EASO: Wykluczenie*¹.

Jak niniejszy poradnik odnosi się do prawodawstwa krajowego i praktyki krajowej?

Poradnik ten stanowi narzędzie tzw. miękkiej konwergencji i nie jest prawnie wiążący. Odzwierciedla wspólnie ustalone normy, jak również zawiera przestrzeń dedykowaną specyfice ustawodawstwa, wytycznych i praktyk krajowych.

Zastrzeżenie

Niniejszy poradnik został opracowany bez uszczerbku dla zasady, że jedynie Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej może dokonywać miarodajnej wykładni prawa UE.

¹ EASO, [Poradnik praktyczny EASO: Wykluczenie](#), styczeń 2017 r.

Wykaz skrótów

Dyrektywa w sprawie procedur azylowych	Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/32/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie wspólnych procedur udzielania i cofania ochrony międzynarodowej (wersja przekształcona)
Dyrektywa w sprawie kwalifikowania	Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/95/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie norm dotyczących kwalifikowania obywateli państw trzecich lub bezpaństwowców jako beneficjentów ochrony międzynarodowej, jednolitego statusu uchodźców lub osób kwalifikujących się do otrzymania ochrony uzupełniającej oraz zakresu udzielanej ochrony (wersja przekształcona)
EASO	Europejski Urząd Wsparcia w dziedzinie Azylu
IKP	informacje o kraju pochodzenia
Konwencja dotycząca statusu uchodźców	Konwencja dotycząca statusu uchodźców z 1951 r. oraz protokół do tej konwencji z 1967 r.
państwa członkowskie	państwa członkowskie Unii Europejskiej
państwa UE+	państwa członkowskie Unii Europejskiej i państwa stowarzyszone
TSUE	Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej
UE	Unia Europejska
UNHCR	Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców

Spis treści

Wykaz skrótów	1
I. Wprowadzenie i ogólne uwagi dotyczące wykluczenia	4
II. Pojęcia i podstawowa wiedza dotycząca wykluczenia za poważne przestępstwa (o charakterze niepolitycznym)	7
A. Podłoże „poważnego przestępstwa (o charakterze niepolitycznym)”.....	7
1. Podłoże poważnego przestępstwa (o charakterze niepolitycznym) w kontekście prawnym.....	7
2. Elementy konstytutywne poważnych przestępstw (o charakterze niepolitycznym).....	9
a) Czym jest „przestępstwo”?	9
b) Co sprawia, że przestępstwo jest „poważne”?	9
c) Czym jest przestępstwo „o charakterze niepolitycznym”?	15
d) Poza granicami państwa uchodźstwa (zakres geograficzny).....	17
e) Przed przyjęciem jako uchodźca (zakres czasowy)	18
B. Wzajemne oddziaływanie między wykluczeniem za poważne przestępstwa (o charakterze niepolitycznym) i ściśle powiązanymi przepisami.....	19
1. Łączne zastosowanie poważnego przestępstwa (o charakterze niepolitycznym) i innych podstaw wykluczenia	19
2. Wykluczenie z ochrony uzupełniającej za poważne przestępstwo i wykluczenie osób unikających kary za popełnienie przestępstwa na podstawie art. 17 ust. 3 dyrektywy w sprawie kwalifikowania	20
3. Cofnięcie ochrony międzynarodowej za poważne przestępstwo (o charakterze niepolitycznym) .	21
4. Poważne przestępstwo i zagrożenie dla bezpieczeństwa lub społeczności państwa członkowskiego	24
C. Związek między badaniem wykluczenia a postępowaniem karnym.....	26
1. Badanie wykluczenia a postępowanie karne	26
2. Różne sytuacje w postępowaniu karnym.....	28
a) Etap postępowania karnego	29
b) Wynik postępowania karnego.....	31
c) Państwo, w którym toczy się postępowanie karne.....	33
d) Osoby uczestniczące w postępowaniach Międzynarodowego Trybunału Karnego/międzynarodowych trybunałów karnych.....	35
e) Procedury ekstradycyjne i inne formy współpracy w sprawach karnych	38
Załącznik A. Lista szczególnych okoliczności, które można wziąć pod uwagę w ramach indywidualnej analizy wagi przestępstwa (niewyczerpująca)	42
Czynniki dotyczące czynu	42
Czynniki dotyczące (profilu) ofiary (ofiar) przestępstwa.....	43
Czynniki dotyczące (profilu) wnioskodawcy	43
Załącznik B. Istotne pojęcia prawa karnego i postępowania karnego	44

Ogólne zasady mające zastosowanie do systemów wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych	45
Pojęcia z zakresu prawa karnego	47
Pojęcia z zakresu postępowania karnego	49

I. Wprowadzenie i ogólne uwagi dotyczące wykluczenia

Niektórzy ludzie nie zasługują na ochronę międzynarodową ze względu na poważne czyny, których się dopuścili. Czasami uciekają z kraju pochodzenia, aby uniknąć odpowiedzialności za takie poważne przestępstwa, albo popełniają je podczas przejazdu przez kraje trzecie lub podczas pobytu w państwie uchodźstwa. Wykluczenie tych osób z dostępu do ochrony międzynarodowej jest więc konieczne dla zachowania integralności instytucji azylu i przyczynia się do walki z bezkarnością.

We wspólnym europejskim systemie azylowym przekształcona dyrektywa w sprawie kwalifikowania² określa sytuacje, w których obywatel państwa trzeciego lub bezpaństwowiec musi zostać wykluczony z dostępu do ochrony międzynarodowej za popełnienie czynu podlegającego wykluczeniu, podżeganie do niego lub udział w jego popełnieniu. Klauzule dotyczące wykluczenia zawarte są w art. 12 ust. 2 i 3 dyrektywy w sprawie kwalifikowania, dotyczącym wykluczenia z możliwości otrzymania statusu uchodźcy (na podstawie art. 1 ust. F Konwencji dotyczącej statusu uchodźców³) oraz w art. 17 dyrektywy w sprawie kwalifikowania dotyczącym wykluczenia z możliwości otrzymania ochrony uzupełniającej⁴.

W tym praktycznym poradniku skupiono się na stosowaniu wykluczenia na podstawie popełnienia poważnego przestępstwa (o charakterze niepolitycznym) na podstawie art. 12 ust. 2 lit. b) i art. 17 ust. 1 lit. b) dyrektywy w sprawie kwalifikowania.

W niniejszym praktycznym poradniku termin „poważne przestępstwo (o charakterze niepolitycznym)” będzie używany w odniesieniu do tej podstawy wykluczenia zarówno w przypadku możliwości otrzymania statusu uchodźcy, jak i możliwości otrzymania ochrony uzupełniającej, podczas gdy termin „**poważne przestępstwo o charakterze niepolitycznym**” będzie używany wyłącznie w przypadku statusu uchodźcy, a termin „**poważne przestępstwo**” – w przypadku ochrony uzupełniającej.

W rozdziale I przypomniano pokrótce główne elementy badania wykluczenia, które zostały szczegółowo omówione w praktycznym poradniku EASO dotyczącym wykluczenia⁵. Jeśli są Państwo zaznajomieni z wykluczeniem w ogóle, mogą Państwo przejść bezpośrednio do [rozdziału II](#), który koncentruje się na pojęciach dotyczących wykluczenia za poważne przestępstwa (o charakterze niepolitycznym) i zawiera odpowiednią wiedzę podstawową (wraz z [załącznikiem A](#) i [załącznikiem B](#)). W rozdziale II skoncentrowano się na elementach konstytutywnych podstawy „poważnych przestępstw (o charakterze niepolitycznym)”, wzajemnych oddziaływaniach między wykluczeniem za poważne przestępstwa (o charakterze niepolitycznym) a ściśle powiązanymi przepisami, jak również na ich związku z postępowaniem karnym.

² [Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/95/UE](#) z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie norm dotyczących kwalifikowania obywateli państw trzecich lub bezpaństwowców jako beneficjentów ochrony międzynarodowej, jednolitego statusu uchodźców lub osób kwalifikujących się do otrzymania ochrony uzupełniającej oraz zakresu udzielanej ochrony (wersja przekształcona) (Dz.U. L 337 z 20.12.2011).

³ [Konwencja i Protokół dotyczące statusu uchodźców](#), 189 UNTS 150, 28 lipca 1951 r. (wejście w życie: 22 kwietnia 1954 r.) oraz 606 UNTS 267, 31 stycznia 1967 r. (wejście w życie: 4 października 1967 r.).

⁴ Wykluczenie na podstawie art. 12 ust. 1 dyrektywy w sprawie kwalifikowania nie wchodzi w zakres niniejszego poradnika.

⁵ EASO, [Poradnik praktyczny EASO: Wykluczenie](#), styczeń 2017 r.

Rys. 1. Podstawy wykluczenia

Podstawy wykluczenia	
status uchodźcy	Artykuł 12 ust. 2 lit. a)–c) dyrektywy w sprawie kwalifikowania Artykuł 17 ust. 1 lit. a)–d) dyrektywy w sprawie kwalifikowania
	<ul style="list-style-type: none"> zbrodnie przeciwko pokojowi, zbrodnie wojenne, zbrodnie przeciwko ludzkości poważne przestępstwa o charakterze niepolitycznym poza państwem uchodźstwa przed przyjęciem danej osoby jako uchodźcy czyny sprzeczne z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych
	<ul style="list-style-type: none"> zbrodnie przeciwko pokojowi, zbrodnie wojenne, zbrodnie przeciwko ludzkości poważne przestępstwa
ochrona uzupełniająca	<ul style="list-style-type: none"> czyny sprzeczne z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych zagrożenie dla społeczności lub bezpieczeństwa państwa członkowskiego, w którym wnioskodawca przebywa
	Artykuł 17 ust. 3 dyrektywy w sprawie kwalifikowania – nieobowiązkowy <ul style="list-style-type: none"> pozostałe przestępstwa (w określonych okolicznościach)

Wszystkie klauzule dotyczące wykluczenia w art. 12 ust. 2 dyrektywy w sprawie kwalifikowania i art. 17 ust. 1 dyrektywy w sprawie kwalifikowania są obowiązkowe. Artykuł 17 ust. 3 dyrektywy w sprawie kwalifikowania, który jest podstawą fakultatywną, pozwala państwom członkowskim na wykluczenie z ochrony uzupełniającej w oparciu o inne przestępstwa, które nie są objęte zakresem art. 17 ust. 1, jeżeli spełnione są pewne warunki. **Oba przepisy dotyczące wykluczenia wymienione w art. 12 ust. 2 i art. 17 ust. 1 dyrektywy w sprawie kwalifikowania dotyczą również osób, które podlegają do popełnienia przestępstw lub czynów w nich wymienionych lub w inny sposób uczestniczą w ich popełnianiu,** zgodnie z art. 12 ust. 3 i art. 17 ust. 2 dyrektywy w sprawie kwalifikowania.

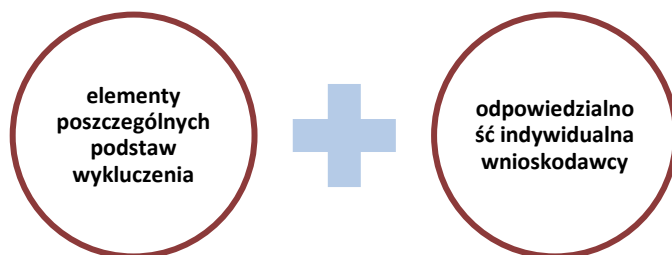
W celu zbadania, czy wykluczenie ma zastosowanie w przedmiotowej sprawie, urzędnik prowadzący sprawę powinien wykonać trzy kroki:

- ustalić istotne fakty;
- z badać na podstawie ustalonych istotnych faktów, czy doszło do popełnienia przestępstw lub czynów objętych zakresem klauzuli dotyczącej wykluczenia;
- ocenić indywidualną odpowiedzialność wnioskodawcy.

Klauzule dotyczące wykluczenia mogą być stosowane tylko wobec osób, które mogą być indywidualnie odpowiedzialne za czyny podlegające wykluczeniu. Ocena indywidualnej odpowiedzialności opiera się na charakterze i stopniu zaangażowania wnioskodawcy w czyn podlegający wykluczeniu (*actus reus*), jak również na jego stanie umysłu (zamiar i wiedza) w odniesieniu do tego czynu (*mens rea*)⁶.

⁶ EASO, [Poradnik praktyczny EASO: Wykluczenie](#), styczeń 2017 r., s. 29–33.

Rys. 2. Przedmiot badania wykluczenia

Ciężar dowodu przy ocenie wykluczenia spoczywa na rozstrzygającym organie/państwie i wymaga spełnienia wysokich standardów dowodu („poważne podstawy, aby sądzić”) dla ustalenia, czy wnioskodawca poniósł indywidualną odpowiedzialność za czyn podlegający wykluczeniu, co musi być oparte na jasnych i wiarygodnych dowodach, ale nie jest tak wysokie, jak standard wymagany dla ustalenia winy w postępowaniu karnym („ponad wszelką wątpliwość”). Organ rozstrzygający musi zatem wykazać, że istnieją poważne podstawy, aby sądzić, że wnioskodawca jest odpowiedzialny za czyn lub czyny podlegające wyłączeniu. Jednocześnie wnioskodawca ma ogólny obowiązek współpracy przy ustalaniu wszystkich faktów i okoliczności istotnych dla zastosowania klauzul dotyczących wykluczenia.

Rys. 3. Elementy odpowiedzialności indywidualnej

W badaniu należy uwzględnić potencjalne przesłanki znoszące indywidualną odpowiedzialność, takie jak: choroba psychiczna lub upośledzenie umysłowe, niedobrowolne odurzenie, niedojrzałość, błąd faktyczny i błąd co do prawa, przymus, samoobrona lub obrona innych, rozkazy przełożonego w szczególnych okolicznościach⁷.

Powiązane narzędzie EASO

Ogólne wskazówki dotyczące wykluczenia (w tym wykrywanie potencjalnych przypadków, przesłuchanie, ocena dowodów i analiza prawna) można znaleźć w [Praktycznym przewodniku EASO: Wykluczenie](#).

⁷ EASO, [Poradnik praktyczny EASO: Wykluczenie](#), styczeń 2017 r., s. 33–34.

II. Pojęcia i podstawowa wiedza dotycząca wykluczenia za poważne przestępstwa (o charakterze niepolitycznym)

A. Podłoże „poważnego przestępstwa (o charakterze niepolitycznym)”

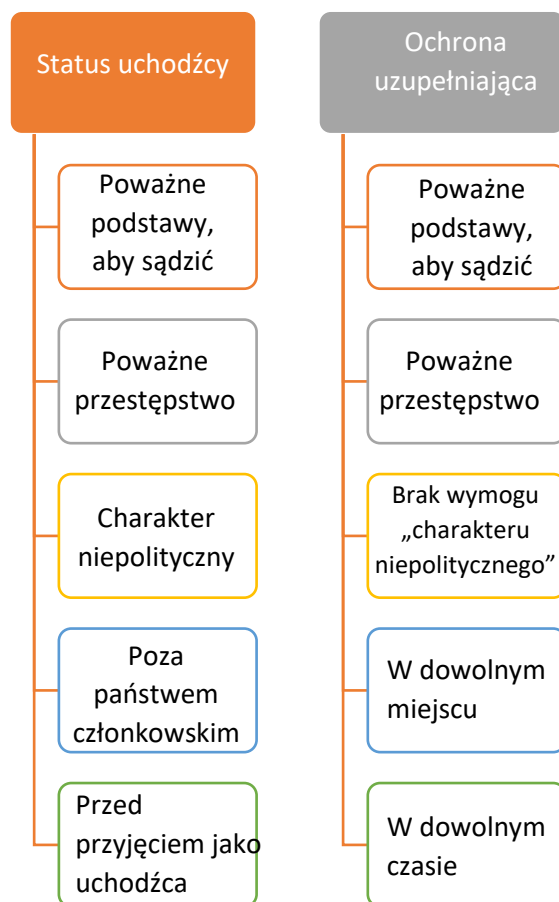
1. Podłoże poważnego przestępstwa (o charakterze niepolitycznym) w kontekście prawnym

Popełnienie poważnego przestępstwa może być podstawą do wykluczenia zarówno z możliwości otrzymania **statusu uchodźcy** (na podstawie art. 12 ust. 2 lit. b) dyrektywy w sprawie kwalifikowania), jak i z możliwości otrzymania **ochrony uzupełniającej** (na podstawie art. 17 ust. 1 lit. b) dyrektywy w sprawie kwalifikowania). Jednak w zależności od tego, czy wnioskodawca w przeciwnym wypadku kwalifikowałby się do otrzymania statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej, obowiązują **inne kryteria**.

Artykuł 12 ust. 2 lit. b) dyrektywy w sprawie kwalifikowania określa wymogi wykluczenia z możliwości nadania statusu uchodźcy: poważne przestępstwo musi mieć charakter „niepolityczny” i musi zostać popełnione poza państwem, które przyjęło wnioskodawcę, przed przyjęciem wnioskodawcy jako uchodźcy.

Dla porównania, wykluczenie z możliwości otrzymania ochrony uzupełniającej na podstawie art. 17 ust. 1 lit. b) dyrektywy w sprawie kwalifikowania wymaga jedynie poważnych podstaw, aby sądzić, że popełniono „poważne przestępstwo”, niezależnie od czasu i miejsca oraz politycznego charakteru przestępstwa.

Rys. 4. Elementy konstytutywne wykluczenia zgodnie z art. 12 ust. 2 lit. b) i art. 17 ust. 1 lit. b) dyrektywy w sprawie kwalifikowania

Artykuł 12 ust. 2 lit. b) dyrektywy w sprawie kwalifikowania

Obywatel państwa trzeciego lub bezpaństwowiec zostaje wykluczony z możliwości otrzymania statusu uchodźcy, jeżeli istnieją poważne podstawy, aby sądzić, że:

[...]

b) popełnił poza państwem, które go przyjęło, poważne przestępstwo o charakterze niepolitycznym, zanim został przyjęty jako uchodźca, czyli zanim wydano mu zezwolenie na pobyt na podstawie nadanego statusu uchodźcy; szczególnie okrutne czyny, nawet jeśli zostały popełnione z rzekomo politycznych pobudek, można zakwalifikować jako poważne zbrodnie o charakterze niepolitycznym.

Artykuł 17 ust. 1 lit. b) dyrektywy w sprawie kwalifikowania

Obywatel państwa trzeciego lub bezpaństwowiec zostaje wykluczony z możliwości otrzymania ochrony uzupełniającej, jeżeli istnieją poważne podstawy, aby sądzić, że:

b) popełnił poważne przestępstwo.

2. Elementy konstytutywne poważnych przestępstw (o charakterze niepolitycznym)

W tej części przeanalizujemy elementy konstytutywne poważnego przestępstwa (o charakterze niepolitycznym), które stanowi podstawę do wykluczenia z możliwości otrzymania statusu uchodźcy i ochrony uzupełniającej. O ile kwestia, czy dany czyn kwalifikuje się jako „przestępstwo” (1), które osiągnęło próg wagi (2), jest kluczowa i wspólna dla obu przepisów, o tyle tylko wykluczenie z możliwości otrzymania statusu uchodźcy wymaga elementu przestępstwa o charakterze „niepolitycznym” (3), a także ma bardziej ograniczony zakres geograficzny (4) i czasowy (5).

Należy zauważyć, że na poziomie krajowym w krajowym ustawodawstwie azylowym dotyczącym wykluczenia w odniesieniu do tej konkretnej podstawy wykluczenia można określić orientacyjną listę czynów, które można uznać za „poważne przestępstwa (o charakterze niepolitycznym)”. Istnienie takiej listy nie zwalnia jednak urzędnika prowadzącego sprawę z obowiązku przeprowadzenia pełnej oceny sprawy, zgodnie z wymogami orzecznictwa TSUE (zob. rozdział II, [część A.2.b Co sprawia, że przestępstwo jest poważne?](#)).

a) Czym jest „przestępstwo”?

Nie ma **wspólnej definicji** pojęcia „przestępstwo” ani wspólnej klasyfikacji przestępstw na poziomie międzynarodowym lub unijnym. Pojęcie „przestępstwa” różni się w poszczególnych krajowych systemach prawnych, przy czym w niektórych systemach każdy czyn karany na podstawie krajowego prawa karnego uznaje się za „przestępstwo”, podczas gdy w innych rozróżnia się między przestępstwami a jednym lub kilkoma różnymi rodzajami czynów zabronionych, sklasyfikowanymi według wagi⁸. W niniejszym praktycznym poradniku terminy „przestępstwo” i „czyn zabroniony” używane są zamiennie.

Rozpoczynając ocenę możliwości wykluczenia z powodu popełnienia poważnego przestępstwa (o charakterze niepolitycznym), urzędnik prowadzący sprawę powinien zapoznać się z prawem karnym państwa azylu, pamiętając, że standardy międzynarodowe regulują zakres tej podstawy wykluczenia. Przede wszystkim organ rozstrzygający **nie może wykluczyć** osoby z możliwości otrzymania ochrony międzynarodowej **za czyn, który nie jest karalny przez prawo karne państwa azylu** (państwa członkowskiego Unii Europejskiej lub państwa stowarzyszonego (państwa UE+)). Niemniej jednak fakt, że dany **czyn nie jest karany** przez prawo karne w **państwie pochodzenia** wnioskodawcy, **nie wyklucza** zastosowania **wykluczenia**.

Należy zauważyć, że chociaż krajowe koncepcje prawa karnego mogą być pomocne w stosowaniu klauzul dotyczących wykluczenia, zwłaszcza w celu zrozumienia, jakie elementy mogą sprawić, że przestępstwo stanie się „poważnym przestępstwem”, to prawo karne różni się zasadniczo od prawa azylowego. Chociaż są one w pewnym stopniu podobne i mogą się czasem krzyżować, to jednak są to dwie odrębne dziedziny prawa: mają inne cele i inną podstawę prawną (zob. rozdział II, [część C. Związek między badaniem wykluczenia a postępowaniem karnym](#) oraz [załącznik B. Istotne pojęcia prawa karnego i postępowania karnego](#)). Tak więc kwalifikacja „poważnego przestępstwa (o charakterze niepolitycznym)” w prawie azylowym jest jako taka niezależna od definicji „przestępstwa” w krajowym prawie karnym. Czyn, który mógłby zostać zakwalifikowany jako „przestępstwo pośrednie” na podstawie prawa krajowego, mógłby, jeżeli spełnione zostaną warunki wymienione poniżej, zostać uznany za „poważne przestępstwo (o charakterze niepolitycznym)” na potrzeby wykluczenia. I odwrotnie, nie każdy czyn kwalifikowany jako „przestępstwo” lub „poważne przestępstwo” przez krajowe prawo karne będzie automatycznie stanowił poważne przestępstwo w ramach systemu prawnego dotyczącego wykluczenia.

b) Co sprawia, że przestępstwo jest „poważne”?

Aby czyn w konkretnym przypadku został zakwalifikowany jako „poważny”, musi najpierw osiągnąć wymagany **próg wagi**. W przypadku niektórych rodzajów czynów zabronionych jest to oczywiste ze względu na charakter

⁸ Na przykład niektóre krajowe systemy prawne klasyfikują czyny zabronione jako przestępstwa lub wykroczenia, inne dzielą je na przestępstwa, przestępstwa pośrednie i wykroczenia, a jeszcze inne stosują inne klasyfikacje.

czynu. Na przykład czyny wymienione w art. 7 ust. 1 Rzymskiego Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego (MTK) – w tym zabójstwo, zgwałcenie i tortury – są zwykle kwalifikowane jako „poważne przestępstwa” w rozumieniu art. 12 ust. 2 lit. b) lub art. 17 ust. 1 lit. b) dyrektywy w sprawie kwalifikowania, chyba że zostały popełnione w ramach „rozległego lub systematycznego [...] ataku skierowanego przeciwko ludności cywilnej”, co kwalifikowałoby je jako zbrodnie przeciwko ludzkości, a zatem w zakresie art. 12 ust. 2 lit. a) lub art. 17 ust. 1 lit. a) dyrektywy w sprawie kwalifikowania. W przypadku innych czynów dojście do wniosku, czy dane zachowanie można uznać za wystarczająco poważne na potrzeby wykluczenia, może być mniej oczywiste.

Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE) w sprawach *Ahmed*⁹ oraz *B i D*¹⁰ przedstawił **wytyczne dotyczące oceny, czy dane zachowanie stanowi poważne przestępstwo**, podkreślając, że taka ocena musi uwzględniać różne kryteria i opierać się na indywidualnej ocenie konkretnych faktów w danej sprawie. Aby odzwierciedlić wytyczne TSUE, na potrzeby niniejszego praktycznego poradnika, w tej części będzie mowa o „**kryteriach oceny wagi**”, gdy wyjaśniane będą konkretne kryteria wymienione w wyroku w sprawie *Ahmed*, oraz o „**szczególnych okolicznościach**”, gdy rozwinięty zostanie wymóg indywidualnej oceny.

Kryteria oceny wagi

W sprawie *Ahmed* TSUE określił pewne kryteria, które należy wziąć pod uwagę przy ocenie wagi przestępstwa, przytoczone w ramach poniżej, odnosząc się do odpowiednich elementów przedstawionych w analizie sądowej EASO dotyczącej wykluczenia¹¹ oraz, w podobny sposób, w podręczniku dotyczącym procedur Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców (UNHCR)¹². Chociaż sprawa *Ahmed* dotyczyła wykluczenia z możliwości otrzymania ochrony uzupełniającej, jej ustalenia dotyczące pojęcia „poważnego przestępstwa”, które jest wspólne zarówno dla art. 12 ust. 2 lit. b), jak i art. 17 ust. 1 lit. b), znajdują również zastosowanie do wykluczenia z możliwości otrzymania statusu uchodźcy. W tej sprawie TSUE uznał, że chociaż **kryterium wymiaru kary** grożącej zgodnie z prawem karnym danego państwa członkowskiego ma **szczególne znaczenie** dla oceny wagi przestępstwa, nie może być jedynym kryterium, ponieważ **należy wziąć pod uwagę również inne kryteria**.

TSUE, 2018, *Ahmed*, pkt 55–56¹³

[...] jeśli kryterium wymiaru kary grożącej zgodnie z prawem karnym danego państwa członkowskiego ma szczególne znaczenie dla oceny wagi przestępstwa uzasadniającej wykluczenie możliwości otrzymania ochrony uzupełniającej na mocy art. 17 ust. 1 lit. b) dyrektywy 2011/95, to właściwy organ tego państwa członkowskiego może powoływać się na podstawę wykluczenia przewidzianą tym przepisem dopiero po przeprowadzeniu – indywidualnie dla każdego przypadku – oceny konkretnych znanych mu okoliczności

⁹ TSUE, wyrok z dnia 13 września 2018 r., *Shajin Ahmed przeciwko Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal*, C-369/17, EU:C:2018:713. Podsumowanie jest dostępne w [bazie orzecznictwa EASO](#).

¹⁰ TSUE, wyrok z dnia 9 listopada 2010 r., *B i D przeciwko Bundesbeauftragter für Asylangelegenheiten beim Bundesamt für Migration und Flüchtlinge*, sprawy połączone C-57/09 i C-101/09, EU:C:2010:661, pkt 81. Podsumowanie jest dostępne w [bazie orzecznictwa EASO](#).

¹¹ EASO, *Wykluczenie: art. 12 i 17 dyrektywy w sprawie kwalifikowania (2011/95/UE) – analiza sądowa*, wydanie 1, styczeń 2016 r.

¹² UNHCR, *Podręcznik dotyczący zasad i trybu ustalania statusu uchodźcy zgodnie z Konwencją dotyczącą statusu uchodźcy z 1951 r. oraz Protokołem dodatkowym do niej z 1967 r.*, 1992, pkt od 155 do 157; UNHCR, *Wytyczne w sprawie ochrony międzynarodowej: stosowanie klauzul dotyczących wykluczenia: art. 1 ust. F Konwencji dotyczącej statusu uchodźców z 1951 r.*, HCR/GIP/03/05, 4 września 2003 r., pkt 14.

¹³ TSUE, wyrok z dnia 13 września 2018 r., *Shajin Ahmed przeciwko Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal*, C-369/17, EU:C:2018:713, pkt 55–56. Podsumowanie jest dostępne w [bazie orzecznictwa EASO](#).

w celu ustalenia, czy istnieją poważne powody, aby uznać, że czyny popełnione przez zainteresowanego, spełniającego poza tym kryteria uzyskania wnioskowanego statusu, są objęte zakresem tej podstawy wykluczenia [...]

Powyższa wykładnia znajduje potwierdzenie w sprawozdaniu Europejskiego Urzędu Wsparcia w dziedzinie Azylu (EASO) ze stycznia 2016 r. zatytułowanym „Wykluczenie: art. 12 i 17 dyrektywy w sprawie kwalifikowania (2011/95/UE)”, które zaleca w pkt 3.2.2 dotyczącym art. 17 ust. 1 lit. b) dyrektywy 2011/95, by powaga przestępstwa pozwalającego na wykluczenie możliwości otrzymania przez daną osobę ochrony uzupełniającej była **oceniana na podstawie wielu kryteriów, takich jak w szczególności charakter ocenianego czynu, wyrządzone szkody, rodzaj procedury zastosowanej przy wszczęciu postępowania, charakter grożącej kary oraz uwzględnienie okoliczności, czy większość sądów także uznaje rozpatrywany czyn za poważne przestępstwo.**

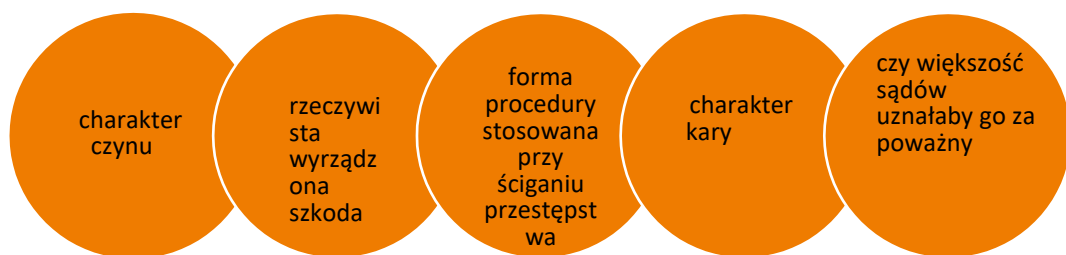
(Dodano wyróżnienie).

Kryteria wymienione w sprawie *Ahmed* wyjaśniono poniżej. Należy zauważyć, że między tymi kryteriami istnieje pewna interakcja, którą należy wziąć pod uwagę przy określaniu, czy, biorąc wszystko pod uwagę, przestępstwo osiąga próg wagi. Podana poniżej lista nie powinna być postrzegana jako wyczerpująca.

Rys. 5. Kryteria oceny wagi

■ Charakter czynu

Charakter czynu odnosi się do **rodzaju** popełnionego **czynu**, np. czy czyn miał na celu spowodowanie śmierci lub ciężkiego uszkodzenia ciała osoby i jaki był stopień przemocy (np. zabójstwo lub zgwałcenie). Należy nadmienić, że istnieje wyraźna **współzależność pomiędzy tym kryterium a rzeczywistą wyrządzoną szkodą**. W przypadku czynów z użyciem przemocy charakter czynu będzie bardziej znaczącym kryterium oceny, natomiast nie będzie tak w przypadku przestępstw, które zazwyczaj nie wiążą się z użyciem przemocy, np. przestępstw finansowych, gdzie kryterium rzeczywiście wyrządzonej szkody będzie odgrywało bardziej znaczącą rolę w ocenie.

■ Rzeczywista wyrządzona szkoda

Kolejnym elementem, który pomaga określić, czy dany czyn można uznać za poważne przestępstwo, jest **rzeczywista szkoda poniesiona przez osobę lub szkoda na mieniu** w wyniku danego zachowania. Na przykład przestępstwa powodujące ciężkie uszkodzenie ciała lub uszczerbek na zdrowiu psychicznym są z reguły na tyle poważne, że spełniają wymogi klauzuli dotyczącej wykluczenia.

Należy pamiętać, że to kryterium zakłada istnienie **związku przyczynowego**, który łączy dany czyn z powstałą po nim szkodą. Innymi słowy, szkoda nie powinna być niezamierzona lub przypadkowa, w sposób, którego nie można było racjonalnie przewidzieć.

Szkoda rzeczywista obejmuje zarówno **bezpośrednie konsekwencje** czynu (np. śmierć ofiary w wyniku postrzału z broni palnej), jak i **konsekwencje pośrednie**, np. obrażenia lub śmierć ludzi po spowodowaniu przerwy w dostawie energii elektrycznej w szpitalu lub po sprzedaży szpitalom wadliwego sprzętu medycznego.

Rzeczywiste konsekwencje przestępstwa mogą być bardzo przydatnym czynnikiem przy określaniu wagi spraw, które nie są jednoznaczne, tzn. spraw dotyczących przestępstw, których nie można zakwalifikować ani jako ewidentnie poważnych, ani jako ewidentnie drobnych, a więc niewystarczająco poważnych. Kryterium rzeczywistej szkody jest na przykład szczególnie istotne w przypadku takich przestępstw jak przestępstwa finansowe, gdzie można brać pod uwagę zarówno bezpośrednie, jak i pośrednie konsekwencje.

- **Forma procedury stosowana przy ściganiu przestępstwa**

Kryterium to odnosi się do procedur stosowanych przez odpowiednie organy sądowe podczas dochodzenia lub prowadzenia postępowania sądowego przeciwko sprawcy przestępstwa. Ogólnie rzecz biorąc, **formy ścigania, które odbiegają od zwykłej procedury karnej**, mogą świadczyć o wadze przestępstwa. W zależności od systemu prawnego szczególne formy ścigania mogą polegać na przykład na sądeniu przez ławę przysięgłych lub wielką izbę złożoną z kilku sędziów zamiast izby jednoosobowej. Ponadto niektóre poważne przestępstwa, jak np. przestępstwa związane z terroryzmem, mogą być ścigane przez wyspecjalizowanych sędziów. Podobnie można ustanowić specjalne zasady proceduralne dla dochodzenia w sprawie niektórych poważnych przestępstw.

- **Charakter przewidzianej kary**

Jak stwierdził TSUE, kara przewidziana przez prawo krajowe ma „szczególne znaczenie” przy ocenie wagi, choć nie może być jedynym kryterium.

Należy wziąć pod uwagę zarówno rodzaj, jak i czas trwania kary. Jeżeli kara obejmuje wyłącznie grzywnę lub prace społeczne, czyn z reguły nie osiągnie progu wagi. Z kolei sam fakt, że za dane przestępstwo przewidziana jest kara pozbawienia wolności, nie oznacza automatycznie, że przestępstwo osiągnęło próg wagi. Mimo że **nie istnieje powszechnie przyjęty próg służący ocenie wagi w odniesieniu do czasu trwania kary pozbawienia wolności**, to jednak im dłuższa przewidywana kara pozbawienia wolności, tym większe prawdopodobieństwo, że próg wagi zostanie osiągnięty.

Urzednicy prowadzący sprawę powinni odnieść się do minimalnej i maksymalnej kary pozbawienia wolności przewidzianej w ustawodawstwie krajowym za dane przestępstwo, zwykle w momencie jego popełnienia, aby w ten sposób ukierunkować swoją ocenę. Nie oznacza to jednak, że urzednik prowadzący sprawę powinien dążyć do ustalenia, jaka dokładnie kara byłaby zastosowana do przestępstwa popełnionego w danym przypadku, tak jak zrobiłby to sąd karny. Urzednicy prowadzący sprawę powinni posiadać wystarczającą znajomość krajowego prawa karnego lub mieć możliwość skonsultowania się z urzednikiem prowadzącym sprawę o większym doświadczeniu, specjalizującym się w sprawach o wykluczenie. Celem jest jedynie określenie zakresu stosowanej kary pozbawienia wolności przewidzianej w krajowym prawie karnym (w streszczeniu), która to kara powinna służyć urzednikowi prowadzącemu sprawę jako punkt odniesienia. Jeżeli jednak wnioskodawca został już skazany (prawomocnym wyrokiem) na karę pozbawienia wolności przez krajowy sąd karny, to rzeczywista kara orzeczona przez sąd powinna służyć jako punkt odniesienia, chyba że istnieją uzasadnione powody, aby kwestionować rzetelność procesu karnego (zob. również rozdział II, część C.2.c. [Państwo, w którym toczy się postępowanie karne](#)).

Ponadto, jeżeli w wyniku zmian w prawie krajowym państwa azylu wprowadzono łagodniejszą karę niż ta, która obowiązywała w momencie popełnienia przestępstwa, korzystniejszy przepis karny powinien służyć jako punkt odniesienia do ustalenia, czy przestępstwo jest poważne. Zob. również

prawo do rzetelnego procesu sądowego w [załączniku B. Istotne pojęcia prawa karnego i postępowania karnego](#).

- **Czy większość sądów uznałaby rozpatrywany czyn za poważne przestępstwo**

Niektóre poważne przestępstwa są **powszechnie potępiane**, jak np. zabójstwo.

Nie istnieje wymóg, zgodnie z którym czyn zabroniony musi stanowić przestępstwo zarówno w państwie pochodzenia, jak i w państwie azylu. Niemniej jednak należy uwzględnić normy międzynarodowe, tj. czy większość jurysdykcji uznaje dane czyny za poważne przestępstwo, czy nie.

Kryterium to jest również przydatne, aby wykluczyć zastosowanie klauzuli wykluczenia, jeżeli pewien czyn jest uważany za poważne przestępstwo w państwie pochodzenia wnioskodawcy, ale nie zostałby zakwalifikowany jako taki w większości jurysdykcji. Przykładami takich przypadków mogą być bluźnierstwo, cudzołóstwo i apostazja.

Przy sprawdzaniu, czy większość jurysdykcji uznałaby dane przestępstwo za poważne, **istotne mogą być konwencje międzynarodowe i liczba ich sygnatariuszy.** W tym miejscu należy dokonać rozróżnienia między międzynarodowymi traktatami dotyczącymi przestępczości a traktatami dotyczącymi przestępczości transgranicznej. Istnienie międzynarodowego instrumentu prawnego, który bezpośrednio uznaje dany czyn za przestępstwo, odzwierciedla wagę tego czynu, chociaż właściwą podstawą wykluczenia w przypadku wnioskodawców, którzy popełnili takie przestępstwa międzynarodowe, będzie z reguły art. 12 ust. 2 lit. a) lub art. 17 ust. 1 lit. a) dyrektywy w sprawie kwalifikowania.

Jednak w przypadku **czynów uznanych za przestępstwa przez traktaty dotyczące transgranicznego prawa karnego**, czyli konwencje międzynarodowe, które nakładają na państwa-strony obowiązek uznania danego czynu za przestępstwo lub objęcia go sankcjami w prawie krajowym, należy każdorazowo ocenić jego wagę, ponieważ w takich konwencjach mogą być wymienione nawet mniej poważne czyny przestępcze. Niektóre z tych traktatów, na przykład o handlu narkotykami, obejmują szereg przestępstw i wskazują na stopniowanie ich wagi. Dlatego nie wszystkie czyny przewidziane w tych instrumentach transgranicznego prawa karnego są konieczne na tyle poważne, aby osiągnąć próg wymagany do wykluczenia na podstawie art. 12 ust. 2 lit. b) lub art. 17 ust. 1 lit. b) dyrektywy w sprawie kwalifikowania.

Ponadto fakt, że **wszystkie państwa UE+ uznają dane przestępstwo za poważne, stanowiłby silny sygnał**, że próg wagi został spełniony dla danego przestępstwa.

Szczególne okoliczności

Oprócz wyżej wymienionych kryteriów przy ocenie wagi przestępstwa bierze się pod uwagę bardziej szczegółowe elementy **dotyczące danego przypadku**. W rzeczywistości waga czynu powinna być oceniana **indywidualnie**, aby **zapobiec automatycznemu zastosowaniu** klauzuli dotyczącej wykluczenia. W sprawie *B i D* Trybunał stwierdził, że fakt, iż dana osoba jest członkiem organizacji, która znajduje się na „unijnej liście terrorystów”¹⁴ ze względu na jej uczestniczenie w aktach terrorystycznych, nie stanowi automatycznie ważnego powodu do wykluczenia tej osoby z możliwości otrzymania statusu uchodźcy. Jednocześnie w wyroku przypomniano, że nie wolno podejmować decyzji o wykluczeniu bez przeprowadzenia indywidualnej oceny konkretnych faktów w danej sprawie.

¹⁴ [Wspólne stanowisko Rady z dnia 27 grudnia 2001 r.](#) w sprawie zastosowania szczególnych środków w celu zwalczania terroryzmu (2001/931/WPZiB), opublikowane w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej (Dz.U. L 344 z 28.12.2001, s. 93).

TSUE, 2010, B i D, pkt 91 i 93¹⁵

*W tej kwestii należy zauważyć, że przesłanki umieszczenia w omawianym wykazie nazw obu organizacji, do których odpowiednio należeli pozwani w sprawach przed sądem krajowym, **nie mogą być porównywane z indywidualną oceną konkretnych okoliczności, jaka powinna poprzedzać każdą decyzję o wyłączeniu danej osoby z możliwości uznania za uchodźcę na podstawie art. 12 ust. 2 lit. b) lub c) dyrektywy 2004/83 [...]***

*Nie tylko bowiem – podobnie jak wspólne stanowisko 2001/931 – decyzja ramowa 2002/475 została przyjęta w kontekście innym niż kontekst dyrektywy 2004/83, który jest zasadniczo humanitarny, ale **czyn umyślny polegający na uczestnictwie w działaniach grupy terrorystycznej**, który został zdefiniowany w art. 2 ust. 2 lit. b) tej decyzji ramowej i którego karalność państwa członkowskie powinny zapewnić w prawie krajowym, **nie może spowodować stosowania w sposób automatyczny klauzul wyłączenia wymienionych w art. 12 ust. 2 lit. b) i c) dyrektywy, zakładających pełną analizę wszystkich okoliczności każdego indywidualnego przypadku.***

(Dodano wyróżnienie).

Chociaż powyższe punkty w sprawie *B i D* dotyczyły kwestii odpowiedzialności indywidualnej, zostały one zastosowane przez analogię do oceny wagi czynu w wyroku w sprawie *Ahmed*.

TSUE, 2018, Ahmed, pkt 49¹⁶

*Z powyższego wynika, że każda decyzja o wykluczeniu możliwości uzyskania przez daną osobę statusu uchodźcy powinna zostać poprzedzona **pełną analizą wszystkich okoliczności danego konkretnego przypadku i nie może zostać podjęta w sposób automatyczny** (zob. podobnie wyrok z dnia 9 listopada 2010 r., *B i D*, C-57/09 i C-101/09, EU:C:2010:661, pkt 91, 93).*

¹⁵ TSUE, wyrok z dnia 9 listopada 2010 r., [B i D przeciwko Bundesbeauftragter für Asylangelegenheiten beim Bundesamt für Migration und Flüchtlinge](#), sprawy połączone C-57/09 i C-101/09, EU:C:2010:661, pkt 91 i 93. Podsumowanie jest dostępne w [bazie orzecznictwa EASO](#).

¹⁶ TSUE, wyrok z dnia 13 września 2018 r., [Shajin Ahmed przeciwko Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal](#), C-369/17, EU:C:2018:713, pkt 55–56. Podsumowanie jest dostępne w [bazie orzecznictwa EASO](#).

Pełne zbadanie wszystkich okoliczności indywidualnego przypadku wnioskodawcy wymaga od urzędnika prowadzącego sprawę uwzględnienia kilku czynników, które są istotne dla oceny, czy osiągnięto próg wagi. Czynniki, które można wziąć pod uwagę w ramach takiej zindywidualizowanej analizy wagi przestępstwa są liczne i mogą być określone na różnych poziomach. Należą do nich:

- **czynniki dotyczące samego czynu**, np. opłacalność przestępstwa;
- **czynniki dotyczące wnioskodawcy**, np. czy działał oficjalnie w danym charakterze;
- **czynniki dotyczące ofiary**, np. czy była podatna na zagrożenia.

Okoliczności łagodzące a podstawy znoszące indywidualną odpowiedzialność

W prawie karnym okoliczności łagodzące (zob. [załącznik B. Istotne pojęcia prawa karnego i postępowania karnego](#)) pozwalają sądom na uwzględnienie wszystkich okoliczności sprawy, które pozwoliłyby na obniżenie wymiaru kary wobec osoby, która została uznana za indywidualnie odpowiedzialną za popełnienie czynu zabronionego i ma zostać skazana.

W badaniu wykluczenia okoliczności łagodzące odgrywają inną rolę. Mają one znaczenie i powinny być brane pod uwagę przy ocenie wagi przestępstwa. Okoliczności łagodzące nie mogą zanegować indywidualnej odpowiedzialności w sprawie o wykluczenie. Podstawy znoszące indywidualną odpowiedzialność¹⁷ uniemożliwią wnioskodawcy poniesienie odpowiedzialności za popełnione przez niego czyny podlegające wykluczeniu, a tym samym – wykluczenie.

Niewyczerpująca lista istotnych czynników, które należy uwzględnić, znajduje się w [załączniku A. Lista szczególnych okoliczności, które można wziąć pod uwagę w ramach indywidualnej analizy wagi przestępstwa \(niewyczerpująca\)](#). Okoliczności wymienione w załączniku nie muszą prowadzić do ustalenia wagi czynu, ponieważ zawsze będzie to zależało od konkretnych okoliczności poszczególnych spraw.

c) Czym jest przestępstwo „o charakterze niepolitycznym”?

(Dotyczy tylko statusu uchodźcy).

Aby móc wykluczyć wnioskodawcę z możliwości otrzymania statusu uchodźcy, przestępstwo musi być nie tylko poważne, lecz również mieć charakter „niepolityczny”. Niektóre przestępstwa, takie jak bezpośredni atak na integralność państwa, zdrada, szpiegostwo, propaganda wywrotowa, i przynależność do zakazanej partii politycznej, mogą być uznane za **przestępstwa o charakterze czysto politycznym**, które **nie podlegają pod art. 12 ust. 2 lit. b dyrektywy w sprawie kwalifikowania**.

Niektóre traktaty międzynarodowe wymieniają i określają również, które przestępstwa można uznać za mające charakter polityczny lub niepolityczny. Takie przykłady można znaleźć w traktatach o ekstradycji. Należy również zauważyć, że zgodnie z licznymi traktatami międzynarodowymi, takimi jak Europejska konwencja o zwalczaniu terroryzmu z 1977 r.¹⁸, **akty terrorystyczne są uważane za przestępstwa o charakterze niepolitycznym**¹⁹.

Kwestia ta została również poruszona w wyroku TSUE w sprawie *B i D*, w którym stwierdzono, że „akty o charakterze terrorystycznym, cechujące się przemocą wobec ludności cywilnej, nawet jeśli były popełnione

¹⁷ Informacje na temat podstaw znoszących indywidualną odpowiedzialność można znaleźć w [Poradniku praktycznym EASO: Wykluczenie](#), styczeń 2017 r., s. 33.

¹⁸ Artykuły 1, 2, 8 i 13, Rada Europy, [Europejska Konwencja o zwalczaniu terroryzmu](#), 27.01.1977 r., Seria traktatów europejskich – nr 90.

¹⁹ Zob. również traktaty międzynarodowe wymienione w załączniku D do [Wytycznych UNHCR dotyczących ochrony międzynarodowej: stosowanie klauzul dotyczących wykluczenia: art. 1 ust. F Konwencji dotyczącej statusu uchodźców z 1951 r.](#), HCR/GIP/03/05, 4 września 2003 r.; bardziej szczegółowe informacje można znaleźć w [Wytycznych UNHCR w sprawie ekstradycji i międzynarodowej ochrony uchodźców](#), kwiecień 2008 r.

z rzekomo politycznych pobudek, powinny zostać zakwalifikowane jako poważne przestępstwa o charakterze innym niż polityczny”²⁰ dla celów stosowania art. 12 ust. 2 lit. b) dyrektywy w sprawie kwalifikowania.

Niektóre przestępstwa mogą jednak być **przestępstwami pospolitymi**, ale popełnionymi z **pobudek politycznych**, na przykład w celu wywołania zmian w państwie. Dyrektywa w sprawie kwalifikowania daje jednak wskazówki w tym względzie, wskazując, że **pobudki polityczne same w sobie nie wystarczą**, aby uznać przestępstwo za mające charakter „polityczny”, **jeżeli dane przestępstwo jest szczególnie poważne, a zatem wchodzi w zakres art. 12 ust. 2 lit. b).**

Artykuł 12 ust. 2 lit. b) dyrektywy w sprawie kwalifikowania

[...] szczególnie okrutne czyny, nawet jeśli zostały popełnione z rzekomo politycznych pobudek, można zakwalifikować jako poważne zbrodnie o charakterze niepolitycznym.

Przy ustalaniu, czy dane przestępstwo ma charakter polityczny, należy zastosować test zwany „**testem przewagi**”. Test ten został przedstawiony w praktycznym poradniku EASO dotyczącym wykluczenia, zgodnie z którym, aby uznać dany czyn za przestępstwo o charakterze niepolitycznym, należy uznać, że jego **pobudki mają charakter przeważająco niepolityczny** lub są **nieproporcjonalne w stosunku do zadeklarowanego celu politycznego**²¹. W celu ustalenia, czy cele niepolityczne były „przeważającymi cechami” popełnionego przestępstwa, urzędnicy prowadzący sprawę mogą zbadać związek między czynem a ewentualnym powoływanym celem politycznym, jak również proporcjonalność między czynem a realizowanym celem politycznym. Tak więc czyn **wyraźnie nieproporcjonalny w stosunku do celu politycznego**, np. powodujący niepotrzebne szkody, będzie uważany za **czyn o charakterze niepolitycznym**.

W ramach oceny **poszczególnych przypadków** należy przeanalizować polityczny charakter zidentyfikowanych czynów. W tym celu można wykorzystać następujące elementy²².

²⁰ TSUE, wyrok z dnia 9 listopada 2010 r., [B i D przeciwko Bundesbeauftragter für Asylangelegenheiten beim Bundesamt für Migration und Flüchtlinge](#), sprawy połączone C-57/09 i C-101/09, EU:C:2010:661, pkt 81. Podsumowanie jest dostępne w [bazie orzecznictwa EASO](#).

²¹ EASO, [Poradnik praktyczny EASO: Wykluczenie](#), styczeń 2017 r., s. 25; zob. również [Wytyczne UNHCR dotyczące ochrony międzynarodowej: stosowanie klauzul dotyczących wykluczenia:art. 1 ust. F Konwencji dotyczącej statusu uchodźców z 1951 r.](#), HCR/GIP/03/05, 4 września 2003 r., pkt 15.

²² Czynniki te zostały wymienione w [Wytycznych UNHCR dotyczących ochrony międzynarodowej: stosowanie klauzul dotyczących wykluczenia:art. 1 ust. F Konwencji dotyczącej statusu uchodźców z 1951 r.](#), HCR/GIP/03/05, 4 września 2003 r., pkt 41.

Rys. 6. Elementy pozwalające ocenić polityczny charakter czynu

1. Czy przestępstwo jest **połączone z walką o władzę polityczną** w państwie (np. czyny podejmowane przez partię opozycyjną w celu zdobycia władzy)?
 2. Czy istnieje **ściśły związek między czynem i jego zadeklarowanym celem** (np. czy można oczekiwać, że czyn pozwoli zrealizować cel polityczny)?
 3. Czy użyte środki i spowodowana szkoda są **proporcjonalne w stosunku do zadeklarowanego celu politycznego** (np. czy czyn skutkuje rozległymi stratami materialnymi lub osobowymi)?
 4. Czy przestępstwo jest **motywowane ideologią polityczną** (np. czy czyn został popełniony dla celów osobistych, czy wspólnych)?

d) Poza granicami państwa uchodźstwa (zakres geograficzny)

(Dotyczy tylko statusu uchodźcy).

Wykluczenie z powodu popełnienia poważnego przestępstwa o charakterze niepolitycznym **może być zastosowane tylko** wtedy, gdy dane przestępstwo **zostało popełnione poza granicami państwa uchodźstwa**. Urzędnicy prowadzący sprawę powinni zwrócić uwagę na to, że nie musi to oznaczać, że przestępstwo zostało popełnione w państwie pochodzenia wnioskodawcy. Przestępstwa popełnione w państwach trzecich, na przykład w krajach, które przemierza się, aby dotrzeć do kraju uchodźstwa, oraz przestępstwa popełnione w innych państwach członkowskich również wchodzą w zakres geograficzny art. 12 ust. 2 lit. b) dyrektywy w sprawie kwalifikowania.

Chociaż przestępstwa popełnione przez uchodźcę w państwie uchodźstwa nie będą skutkowały wykluczeniem z tytułu poważnych przestępstw o charakterze niepolitycznym, urzędnicy prowadzący sprawę powinni zwrócić uwagę, że takie przestępstwa mogą podlegać **innej klauzuli dotyczącej wykluczenia**. Na przykład wnioskodawca skazany za popełnienie aktów terrorystycznych w kraju uchodźstwa nie może być wykluczony z możliwości otrzymania statusu uchodźcy na podstawie art. 12 ust. 2 lit. b) dyrektywy w sprawie kwalifikowania, ale, jeśli spełnione są wszystkie warunki, może być wykluczony na podstawie art. 12 ust. 2 lit. c) dyrektywy w sprawie kwalifikowania za czyny sprzeczne z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych określonymi w preambule i art. 1 i 2 Karty Narodów Zjednoczonych. Urzędnicy prowadzący sprawę powinni także pamiętać, że w takich przypadkach fakt, że wnioskodawca nie został wykluczony na podstawie art. 12 ust. 2 lit. b) dyrektywy w sprawie kwalifikowania, nie stoi na przeszkodzie temu, aby dana osoba została skazana i podlegała karze na podstawie krajowego prawa karnego. Poważne przestępstwa o charakterze niepolitycznym popełnione w państwie uchodźstwa mogą również podlegać przepisom dotyczącym zagrożenia dla bezpieczeństwa narodowego lub społeczności (zob. również rozdział II, [część B.4. Poważne przestępstwo i zagrożenie dla bezpieczeństwa lub społeczności państwa członkowskiego](#)).

e) Przed przyjęciem jako uchodźca (zakres czasowy)*(Dotyczy tylko statusu uchodźcy).*

Dyrektywa w sprawie kwalifikowania określa zakres czasowy tej klauzuli dotyczącej wykluczenia, stwierdzając, że poważne przestępstwa o charakterze niepolitycznym muszą być popełnione **przed przyjęciem wnioskodawcy jako uchodźcy**, precyzując, że „przyjęcie” w celu zastosowania tej klauzuli wykluczenia należy rozumieć jako moment, w którym **„wydano mu zezwolenie na pobyt** na podstawie nadanego statusu uchodźcy”.

Artykuł 12 ust. 2 lit. b) dyrektywy w sprawie kwalifikowania

Obywatel państwa trzeciego lub bezpaństwowiec zostaje wykluczony z możliwości otrzymania statusu uchodźcy, jeżeli istnieją poważne podstawy, aby sądzić, że:

*b) popełnił poza państwem, które go przyjęło, poważne przestępstwo o charakterze niepolitycznym, **zanim został przyjęty jako uchodźca, czyli zanim wydano mu zezwolenie na pobyt na podstawie nadanego statusu uchodźcy.***

(Dodano wyróżnienie).

Tak więc, zgodnie z dyrektywą w sprawie kwalifikowania, uchodźca, który popełnił poważne przestępstwo o charakterze niepolitycznym poza państwem uchodźstwa, ale przed wydaniem mu zezwolenia na pobyt w tym państwie na podstawie przyznania statusu uchodźcy, powinien podlegać zastosowaniu art. 12 ust. 2 lit. b) dyrektywy w sprawie kwalifikowania. Wyjaśnienie, co oznacza „zanim został przyjęty jako uchodźca”, jest dodatkiem w dyrektywie w sprawie kwalifikowania, ponieważ informacja ta nie została zawarta w Konwencji dotyczącej statusu uchodźców.

Przykład

Wnioskodawca składa wniosek o azyl w państwie członkowskim A. Zanim państwo członkowskie A może podjąć decyzję w sprawie wniosku o udzielenie azylu, wnioskodawca udaje się do państwa członkowskiego B i popełnia tam poważne przestępstwo o charakterze niepolitycznym. Państwo członkowskie A może wykluczyć wnioskodawcę, ponieważ przestępstwo zostało popełnione poza państwem członkowskim A i przed wydaniem zezwolenia na pobyt na podstawie nadanego statusu uchodźcy.

Należy zauważyć, że jeżeli państwo członkowskie przyznało już danej osobie status uchodźcy, ale nie wydało jeszcze zezwolenia na pobyt, a osoba ta popełni poważne przestępstwo o charakterze niepolitycznym w tym okresie (tj. między wydaniem decyzji o nadaniu statusu uchodźcy a wydaniem zezwolenia na pobyt), państwo członkowskie będzie musiało pozbawić daną osobę statusu uchodźcy zgodnie z art. 14 ust. 3 lit. a) dyrektywy w sprawie kwalifikowania²³. Zob. również [rozdział II, część B.3. Wycofanie ochrony międzynarodowej za poważne przestępstwo \(o charakterze niepolitycznym\)](#).

Należy zauważyć, że UNHCR w swojej nocie dotyczącej stosowania klauzuli dotyczącej wykluczenia zawartej w art. 1 ust. F lit. b), na której opiera się art. 12 ust. 2 lit. b) dyrektywy w sprawie kwalifikowania, wskazała, że „przyjęcie” w kontekście tej podstawy wykluczenia powinno obejmować „zwykłą fizyczną obecność w państwie” uchodźstwa²⁴.

²³ EASO, [Wykluczenie: art. 12 i 17 dyrektywy w sprawie kwalifikowania – analiza sądowa](#), wydanie 2, 2020 r., s. 87.

²⁴ [Wytyczne UNHCR w sprawie ochrony międzynarodowej: stosowanie klauzul dotyczących wykluczenia: art. 1 ust. F Konwencji dotyczącej statusu uchodźców z 1951 r.](#), HCR/GIP/03/05, 4 września 2003 r., pkt 41.

Czyny transgraniczne i popełniane przez długi czas

Niektóre przestępstwa, takie jak handel ludźmi, przemyt migrantów, przestępstwa narkotykowe, przestępstwa finansowe, są często popełniane **przez długi czas i w różnych państwach**, w tym w państwie uchodźstwa i w państwach tranzytu. Ten „transgraniczny” charakter tych przestępstw musi być brany pod uwagę przez urzędników prowadzących sprawę przy stosowaniu wykluczenia, tzn. tylko poważne przestępstwa o charakterze niepolitycznym popełnione [przez wnioskodawcę] „poza państwem, które go przyjęło, [...], zanim został przyjęty jako uchodźca, czyli zanim wydano mu zezwolenie na pobyt na podstawie nadanego statusu uchodźcy”, będą prowadziły do wykluczenia z możliwości otrzymania statusu uchodźcy na podstawie art. 12 ust. 2 lit. b) dyrektywy w sprawie kwalifikowania.

Jeżeli różne czyny przestępcze bez powiązania ze sobą zostały popełnione poza państwem uchodźstwa i w nim, ewentualnie przed i po przyjęciu jako uchodźca, to tylko czyny popełnione poza państwem uchodźstwa, przed przyjęciem jako uchodźca, będą uważane za czyny potencjalnie podlegające wykluczeniu na podstawie art. 12 ust. 2 lit. b) dyrektywy w sprawie kwalifikowania. Przy ocenie wagi tych czynów należy jednak wziąć pod uwagę możliwe konsekwencje tych czynów w państwie uchodźstwa.

Jeżeli jednak czyny stanowią ciągle zachowanie przestępcze, które rozpoczęło się poza państwem uchodźstwa, przed przyjęciem jako uchodźca, i było nadal kontynuowane w państwie uchodźstwa, być może nawet po przyjęciu jako uchodźca, **urzędnicy prowadzący sprawę powinni zapoznać się z krajowym prawem karnym, orzecznictwem i praktyką, aby ocenić, czy te czyny będą podlegały pod art. 12 ust. 2 lit. b) dyrektywy w sprawie kwalifikowania jako czyny potencjalnie podlegające wykluczeniu.**

B. Wzajemne oddziaływanie między wykluczeniem za poważne przestępstwa (o charakterze niepolitycznym) i ściśle powiązanymi przepisami

Przy rozpatrywaniu spraw pod kątem podstawy wykluczenia w przypadku poważnych przestępstw (o charakterze niepolitycznym) urzędnicy prowadzący sprawę mogą natknąć się na sytuacje, w których **zamiast art. 12 ust. 2 lit. b) lub art. 17 ust. 1 lit. b) dyrektywy w sprawie kwalifikowania lub w uzupełnieniu do nich** mogą mieć zastosowanie inne ściśle powiązane przepisy.

Celem tej części jest umieszczenie podstawy „poważnego przestępstwa (o charakterze niepolitycznym)” w szerszych ramach innych podstaw wykluczenia obowiązkowego (1) i porównanie jej z wykluczeniem z możliwości otrzymania ochrony uzupełniającej za przestępstwa na podstawie art. 17 ust. 3 dyrektywy w sprawie kwalifikowania (2). W części tej wskazano, w jakich sytuacjach należy rozważyć cofnięcie ochrony międzynarodowej na podstawie poważnego przestępstwa (o charakterze niepolitycznym) (3) lub można je rozpatrywać na podstawie względów bezpieczeństwa narodowego i porządku publicznego (4).

1. Łączne zastosowanie poważnego przestępstwa (o charakterze niepolitycznym) i innych podstaw wykluczenia

Należy pamiętać, że na podstawie elementów faktycznych **może być możliwe zakwalifikowanie danego czynu zarówno jako poważnego przestępstwa (o charakterze niepolitycznym), jak i w oparciu o inną podstawę wykluczenia.**

Praktyka krajowa może różnić się względem tego, czy określony czyn powinno się zakwalifikować do więcej niż jednej podstawy wykluczenia w przypadkach, w których niezbędne elementy są obecne.

Niektóre przestępstwa, na przykład finansowanie przedsięwzięcia terrorystycznego, mogą podlegać także innej kwalifikacji, na przykład gdy istnieją poważne podstawy, aby sądzić, że wnioskodawca popełnił czyny sprzeczne z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych, zgodnie z art. 12 ust. 2 lit. c) i art. 17 ust. 1 lit. c) dyrektywy w sprawie kwalifikowania.

Klauzule dotyczące wykluczenia zawarte w art. 12 i 17 dyrektywy w sprawie kwalifikowania nie mają charakteru hierarchicznego. Dlatego żadna z podstaw wykluczenia nie jest ważniejsza od innej.

Należy zwrócić uwagę, że niektóre podstawy wykluczenia wymagają większej liczby elementów niż inne, w zależności od elementów stanu faktycznego sprawy, orzecznictwa krajowego i dostępnych informacji.

W zależności od danej praktyki krajowej i elementów stanu faktycznego sprawy można też podjąć decyzję o zastosowaniu **wykluczenia na podstawie jednej lub kilku podstaw wykluczenia jednocześnie**. W niektórych przypadkach zastosowanie w miarę możliwości więcej niż jednej podstawy wykluczenia może wzmocnić decyzję o wykluczeniu, w szczególności w przypadku odwołania.

2. Wykluczenie z ochrony uzupełniającej za poważne przestępstwo i wykluczenie osób unikających kary za popełnienie przestępstwa na podstawie art. 17 ust. 3 dyrektywy w sprawie kwalifikowania

Wykluczenie osób kwalifikujących się do możliwości otrzymania ochrony uzupełniającej z powodu poważnego przestępstwa na podstawie art. 17 ust. 1 lit. b) dyrektywy w sprawie kwalifikowania należy odróżnić od innej podstawy wykluczenia **mającej zastosowanie wyłącznie do ochrony uzupełniającej** i przewidzianej w art. 17 ust. 3 dyrektywy w sprawie kwalifikowania, która jest również podstawą do odebrania statusu na podstawie art. 19 ust. 2 dyrektywy w sprawie kwalifikowania.

Artykuł 17 ust. 3 dyrektywy w sprawie kwalifikowania

Państwa członkowskie mogą wykluczyć obywatela państwa trzeciego lub bezpaństwowca z możliwości otrzymania ochrony uzupełniającej, jeżeli przed przyjęciem do danego państwa członkowskiego popełnił on jedno lub więcej przestępstw nieobjętych zakresem ust. 1, które – gdyby zostały popełnione w danym państwie członkowskim – podlegałyby karze więzienia, i jeżeli opuścił on kraj pochodzenia wyłącznie w celu uniknięcia kary wynikającej z popełnienia tych przestępstw.

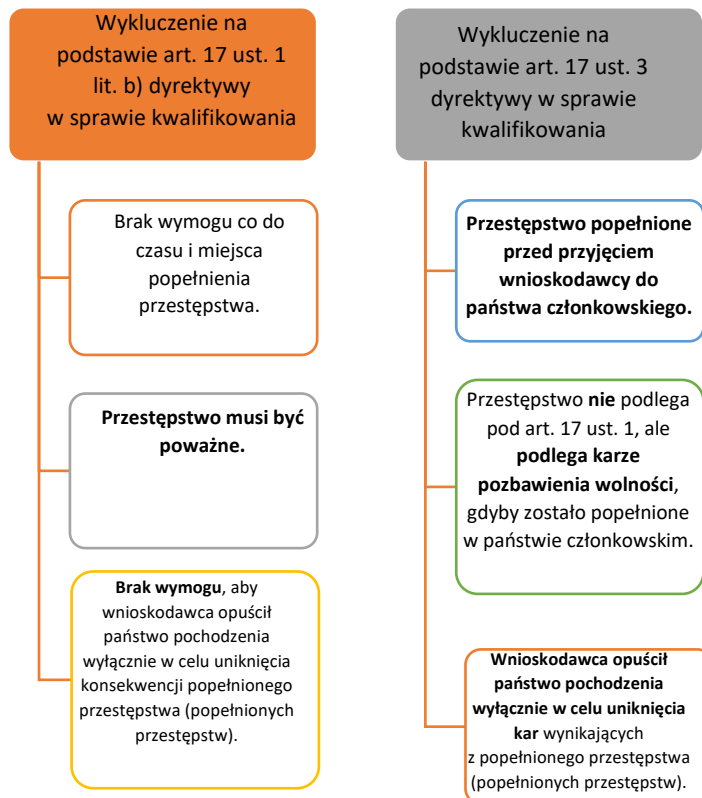
Artykuł 19 ust. 2 dyrektywy w sprawie kwalifikowania

Państwa członkowskie mogą cofnąć status osoby potrzebującej ochrony uzupełniającej, pozbawić albo odmówić przedłużenia ważności tego statusu nadanego przez organ rządowy, administracyjny, sądowy lub quasi-sądowy obywatelowi państwa trzeciego lub bezpaństwowcowi, jeśli po otrzymaniu statusu osoby potrzebującej ochrony uzupełniającej powinien on być zostać wykluczony z możliwości otrzymywania ochrony uzupełniającej zgodnie z art. 17 ust. 3.

Klauzula dotycząca wykluczenia na podstawie art. 17 ust. 3 dyrektywy w sprawie kwalifikowania jest **fakultatywna** i wykazuje kilka podobieństw z wykluczeniem za poważne przestępstwo na podstawie art. 17 ust. 1 lit. b) dyrektywy w sprawie kwalifikowania. Klauzula dotycząca wykluczenia na podstawie art. 17 ust. 3 dyrektywy w sprawie kwalifikowania ma również przyczynić się do walki z bezkarnością osób, które popełniłyby przestępstwa przed zwróceniem się o ochronę międzynarodową.

Można jednak zarysować istotne różnice między tymi dwoma klauzulami dotyczącymi wykluczenia stosowanymi w odniesieniu do ochrony uzupełniającej.

Rys. 7. Porównanie wykluczenia na podstawie art. 17 ust. 1 lit. b) i art. 17 ust. 3 dyrektywy w sprawie kwalifikowania

W związku z tym, jeżeli przestępstwo popełnione przez wnioskodawcę nie osiągnęło progu wagi wymaganego w art. 17 ust. 1 lit. b) dyrektywy w sprawie kwalifikowania, ale jednak byłoby zagrożone karą pozbawienia wolności zgodnie z krajowym prawem karnym państwa członkowskiego, i jeżeli zostanie ustalone, że powodem wyjazdu wnioskodawcy było jedynie uniknięcie kary za to przestępstwo, można rozważyć wykluczenie na podstawie art. 17 ust. 3 dyrektywy w sprawie kwalifikowania.

3. Cofnięcie ochrony międzynarodowej za poważne przestępstwo (o charakterze niepolitycznym)

Zgodnie z art. 2 lit. o) dyrektywy w sprawie procedur azylowych „cofnięcie statusu ochrony międzynarodowej” oznacza podjętą przez właściwy organ decyzję w sprawie cofnięcia, pozbawienia lub odmowy przedłużenia danej osobie statusu uchodźcy lub statusu ochrony uzupełniającej zgodnie z dyrektywą 2011/95/UE.

Potencjalne zastosowanie klauzuli dotyczącej wykluczenia za poważne przestępstwa o charakterze niepolitycznym, przewidzianej w art. 12 ust. 2 lit. b) dyrektywy w sprawie kwalifikowania, może nastąpić albo przed podjęciem decyzji w sprawie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej, albo gdy wnioskodawca otrzymał już status uchodźcy. Zostało to określone w art. 14 ust. 3 lit. a) dyrektywy w sprawie kwalifikowania, który określa warunki konieczne do cofnięcia, pozbawienia lub odmowy przedłużenia statusu uchodźcy.

W szczególności art. 14 ust. 3 lit. a) dyrektywy w sprawie kwalifikowania ma zastosowanie w przypadku, gdy nowe informacje wskazują, że wnioskodawca powinien być zostać wykluczony w pierwszej kolejności lub gdy uznany uchodźca dopuszcza się zachowania podlegającego wykluczeniu.

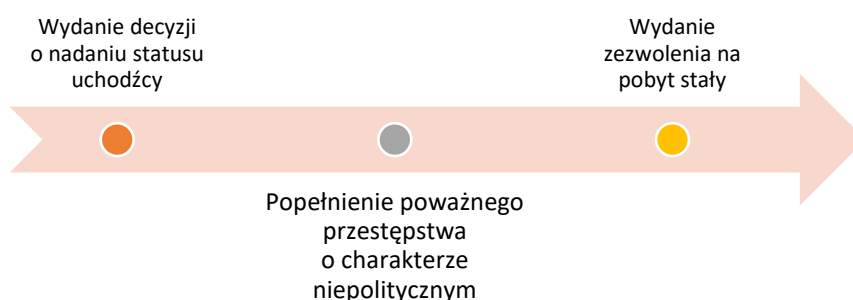
Artykuł 14 ust. 3 lit. a) dyrektywy w sprawie kwalifikowania

Państwa członkowskie cofają status uchodźcy, pozbawiają tego statusu lub odmawiają przedłużenia jego ważności obywatelowi państwa trzeciego lub bezpaństwowcowi, jeśli po nadaniu takiej osobie statusu uchodźcy dane państwo członkowskie ustaliło, że:

(a) dana osoba powinna była zostać wykluczona lub jest wykluczona z możliwości otrzymania statusu uchodźcy zgodnie z art. 12;

Jeśli chodzi o wykluczenie z możliwości otrzymania statusu uchodźcy z powodu poważnych przestępstw o charakterze niepolitycznym, pierwsza hipoteza (tj. nowe informacje wskazują, że uznany uchodźca powinien być zostać wykluczony na samym początku) jest tą, która zwykle występuje w praktyce. W przypadku drugiej sytuacji status uchodźcy mógłby zostać uchylony na podstawie art. 14 ust. 3 lit. a) tylko wtedy, gdy poważne przestępstwo (o charakterze niepolitycznym) zostało popełnione po wydaniu decyzji o nadaniu statusu uchodźcy, ale przed wydaniem zezwolenia na pobyt, ze względu na ograniczenia czasowe wynikające z art. 12 ust. 2 lit. b) (zob. rozdział II, [część A.2. e\) Przed przyjęciem jako uchodźca \(zakres czasowy\)](#)).

Rys. 8. Ramy czasowe stosowania art. 14 ust. 3 lit. a) dyrektywy w sprawie kwalifikowania („jest wykluczona”)

Podobnie wnioskodawca, któremu państwo członkowskie udzieliło ochrony uzupełniającej, może zostać wykluczony również później, na podstawie art. 19 ust. 3 dyrektywy w sprawie kwalifikowania. W odniesieniu do wykluczenia z możliwości otrzymania ochrony uzupełniającej z powodu poważnych przestępstw zarówno sytuacje, w których nowe informacje wskazują, że beneficjent ochrony uzupełniającej powinien być zostać wykluczony w momencie podejmowania decyzji, jak i sytuacje, w których ta podstawa wykluczenia pojawia się po nadaniu statusu, mogą w równym stopniu prowadzić do zastosowania art. 19 ust. 3 lit. a) dyrektywy w sprawie kwalifikowania.

Artykuł 19 ust. 3 lit. a) dyrektywy w sprawie kwalifikowania

Państwa członkowskie cofają status osoby potrzebującej ochrony uzupełniającej, pozbawiają tego statusu lub odmawiają przedłużenia jego ważności obywatelowi państwa trzeciego lub bezpaństwowcowi, jeżeli:

(a) po otrzymaniu statusu osoby potrzebującej ochrony uzupełniającej dana osoba powinna była zostać lub jest wykluczona z możliwości otrzymywania ochrony uzupełniającej zgodnie z art. 17 ust. 1 i 2;

Należy zauważyć, że art. 14 ust. 3 lit. a) dyrektywy w sprawie kwalifikowania i art. 19 ust. 3 lit. a) dyrektywy w sprawie kwalifikowania są przepisami bezwzględnie obowiązującymi²⁵.

²⁵ Więcej szczegółów można znaleźć w EASO, [Zakończenie ochrony międzynarodowej – analiza sądowa](#), wydanie 2, 2021 r.

4. Poważne przestępstwo i zagrożenie dla bezpieczeństwa lub społeczności państwa członkowskiego

Na mocy art. 14 ust. 4 i art. 14 ust. 5 dyrektywy w sprawie kwalifikowania określa się możliwość cofnięcia statusu przyznanego uchodźcy lub nieprzyznania statusu uchodźcy, jeżeli istnieją uzasadnione podstawy do uznania, że uchodźca stanowi zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa członkowskiego, w którym przebywa, lub, jeżeli został skazany prawomocnym wyrokiem za szczególnie poważne przestępstwo, stanowi zagrożenie dla społeczności tego państwa. Przepisy te opierają się na art. 33 ust. 2 Konwencji dotyczącej statusu uchodźców, który ustanawia wyjątek od zakazu wydalenia lub powrotu (*refoulement*)²⁶.

Artykuł 14 ust. 4 i 5 dyrektywy w sprawie kwalifikowania

4) Państwa członkowskie mogą cofnąć status, pozbawić lub odmówić przedłużenia ważności statusu nadanego uchodźcy przez organ rządowy, administracyjny, sądowy lub quasi-sądowy, jeżeli:

- (a) istnieją racjonalne podstawy, by uznać danego uchodźcę za zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa członkowskiego, w którym przebywa;
- (b) dany uchodźca został skazany prawomocnym wyrokiem za szczególnie poważne przestępstwo i stanowi zagrożenie dla społeczności tego państwa członkowskiego.

W sytuacjach określonych w ust. 4 państwa członkowskie mogą postanowić, że nie nadadzą statusu danemu uchodźcy, w przypadku gdy odnośna decyzja jeszcze nie zapadła.

W przeciwieństwie do art. 14 ust. 3 lit. a) i art. 19 ust. 3 lit. a) dyrektywy w sprawie kwalifikowania art. 14 ust. 4 i 5 są przepisami fakultatywnymi.

Artykuł 14 ust. 4 lit. a) dyrektywy w sprawie kwalifikowania nie odnosi się do popełnienia poważnego przestępstwa. Jednakże przepis ten może mieć zastosowanie w przypadkach, gdy uznany uchodźca (po wydaniu zezwolenia na pobyt) popełnił poważne przestępstwo, lecz nie są spełnione warunki określone w art. 14 ust. 4 lit. b), w szczególności fakt, że przestępstwo było „szczególnie” poważne, ale istnieją uzasadnione podstawy, aby uznać daną osobę za zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa przyjmującego. W każdym razie zagrożenie dla bezpieczeństwa i zagrożenie dla społeczności to odrębne pojęcia²⁷. Może to mieć miejsce na przykład w przypadku, gdy uznany uchodźca został skazany prawomocnym wyrokiem za poważne przestępstwo popełnione w państwie uchodźstwa po wydaniu zezwolenia na pobyt i w stosunku do którego istnieją uzasadnione podstawy, że stanowi on zagrożenie dla bezpieczeństwa tego państwa.

²⁶ Niemniej jednak urzędnicy prowadzący sprawę muszą przestrzegać art. 3 Europejskiej konwencji praw człowieka, który jest prawem absolutnym bez żadnych wyjątków, dlatego wnioskodawca nie może być wydany lub odesłany do kraju, w którym byłby poddany torturom lub nieludzkiemu albo poniżającemu traktowaniu lub karaniu.

²⁷ TSUE nie dokonał jeszcze interpretacji zagrożenia dla społeczności, ale zinterpretował pojęcie „bezpieczeństwa publicznego” w rozumieniu art. 27 i 28 [dyrektywy 2004/38 z dnia 29 kwietnia 2004 r](#) w sprawie prawa obywateli Unii i członków ich rodzin do swobodnego przemieszczania się i pobytu na terytorium Państw Członkowskich, zmieniająca rozporządzenie (EWG) nr 1612/68 i uchylająca dyrektywy 64/221/EWG, 68/360/EWG, 72/194/EWG, 73/148/EWG, 75/34/EWG, 75/35/EWG, 90/364/EWG, 90/365/EWG i 93/96/EWG; w wyroku w sprawie *H.T.* trybunał wyraźnie zaznaczył, że pojęcie „bezpieczeństwo publiczne” obejmuje zarówno bezpieczeństwo wewnętrzne, jak i zewnętrzne państwa członkowskiego, a zatem zagrożenie dla funkcjonowania głównych instytucji i służb publicznych oraz życia ludności, podobnie jak ryzyko poważnego zakłócenia stosunków zagranicznych lub pokojowego współistnienia narodów bądź zagrożenie interesów wojskowych, może mieć wpływ na bezpieczeństwo publiczne; TSUE, wyrok z dnia 24 czerwca 2015 r., [H.T. przeciwko Land Baden-Württemberg](#), C-373/13, EU:C:2015:413, pkt 78. Podsumowanie dostępne jest w [bazie orzecznictwa EASO](#).

Artykuł 14 ust. 5 i art. 14 ust. 4 lit. b) dyrektywy w sprawie kwalifikowania, czytane łącznie, stanowią **podstawę do odmowy nadania statusu uchodźcy**, która wykazuje pewne podobieństwa z wykluczeniem z powodu popełnienia poważnych przestępstw (o charakterze niepolitycznym). Zgodnie z tymi artykułami państwo członkowskie może odmówić nadania statusu uchodźcy osobie, która została skazana prawomocnym wyrokiem za szczególnie poważne przestępstwo i dlatego stanowi zagrożenie dla społeczności państwa członkowskiego. Oba przepisy są podobne, ponieważ wymagają popełnienia poważnego przestępstwa. Można je jednak rozróżnić pod dwoma głównymi względami.

Po pierwsze, klauzula dotycząca „zagrożenia dla społeczności” z art. 14 ust. 4 lit. b) dyrektywy w sprawie kwalifikowania opiera się na **innych przesłankach** niż klauzule dotyczące wykluczenia. Podczas gdy klauzula dotycząca wykluczenia ma na celu ochronę integralności systemu azylowego i przyczynienie się do walki z bezkarnością sprawców poważnych przestępstw, klauzula dotycząca „zagrożenia dla społeczności” koncentruje się na ochronie społeczeństwa przed potencjalnie niebezpiecznymi uchodźcami. Ponadto **klauzula dotycząca wykluczenia odnosi się do przeszłości**, podczas gdy **klauzula dotycząca „zagrożenia dla społeczności” odnosi się do przyszłości**, a urzędnicy prowadzący sprawę stosujący tę drugą klauzulę muszą dokonać prospektywnej analizy zagrożenia, jakie stanowi wnioskodawca dla ich konkretnego państwa członkowskiego. Taka prospektywna analiza zagrożenia, jakie stanowi wnioskodawca, nie jest konieczna przy stosowaniu klauzul dotyczących wykluczenia, w tym wykluczenia za poważne przestępstwa (o charakterze niepolitycznym), i gdy odbywa się to w okolicznościach przewidzianych w art. 14 ust. 3 lit. a) dyrektywy w sprawie kwalifikowania. W odniesieniu do klauzuli dotyczącej „zagrożenia dla bezpieczeństwa” zawartej w art. 14 ust. 4 lit. a) dyrektywy w sprawie kwalifikowania podobne rozważania dotyczące różnic w przesłankach w porównaniu z klauzulami dotyczącymi wykluczenia zostały przedstawione w decyzji TSUE w sprawie *B i D*.

TSUE, 2010, *B i D*, pkt 104–105²⁸

Należy w tej kwestii podkreślić, że rozważane podstawy wyłączenia zostały ustanowione w celu wyłączenia statusu uchodźcy w stosunku do osób uznanych za niegodne związanej z tym statusem ochrony oraz niedoprowadzenia do sytuacji, w której status ten pozwoliłby sprawcom niektórych poważnych przestępstw na uniknięcie odpowiedzialności karnej. Nie byłoby zatem zgodne z tym podwójnym celem uzależnienie wyłączenia statusu uchodźcy od istnienia aktualnego zagrożenia dla przyjmującego państwa członkowskiego.

W tych okolicznościach na drugie z przedstawionych pytań należy odpowiedzieć w ten sposób, że wyłączenie statusu uchodźcy na podstawie art. 12 ust. 2 lit. b) lub c) dyrektywy 2004/83 nie jest uzależnione od okoliczności, że dana osoba stanowi aktualne zagrożenie dla przyjmującego państwa członkowskiego.

Po drugie, wykluczenie za poważne przestępstwa o charakterze niepolitycznym i warunki odmowy/cofnięcia statusu uchodźcy na podstawie art. 14 ust. 4 lit. b) mają **różne wymagania**.

Wykluczenie za poważne przestępstwa o charakterze niepolitycznym na podstawie art. 12 ust. 2 lit. b) dyrektywy w sprawie kwalifikowania

Cofnięcie statusu uchodźcy na podstawie art. 14 ust. 4 lit. b) dyrektywy w sprawie kwalifikowania

Poważne przestępstwo

²⁸ TSUE, wyrok z dnia 9 listopada 2010 r., *B i D przeciwko Bundesbeauftragter für Asylangelegenheiten beim Bundesamt für Migration und Flüchtlinge*, sprawy połączone C-57/09 i C-101/09, EU:C:2010:661, pkt 104–105. Podsumowanie jest dostępne w bazie orzecznictwa EASO.

Istnieją poważne podstawy, aby sądzić , że wnioskodawca popełnił poważne przestępstwo.	Wnioskodawca został skazany prawomocnym wyrokiem za popełnienie poważnego przestępstwa.
Poważne przestępstwo zostało popełnione poza państwem uchodźstwa, przed przyjęciem wnioskodawcy jako uchodźcy .	W dyrektywie w sprawie kwalifikowania nie określono warunków dotyczących czasu i miejsca popełnienia poważnego przestępstwa.
Poważne przestępstwo nie miało charakteru politycznego .	W dyrektywie w sprawie kwalifikowania nie określono warunków dotyczących politycznego charakteru poważnego przestępstwa, jednakże przestępstwo musi być „ szczególnie ” poważne .
Brak wymogu, aby wnioskodawca stanowił zagrożenie dla społeczności państwa członkowskiego.	Wnioskodawca musi stanowić zagrożenie dla społeczności państwa członkowskiego z powodu popełnionego przestępstwa .

Jeżeli spełnione byłyby warunki z art. 14 ust. 3 lit. a) dyrektywy w sprawie kwalifikowania, a także z art. 14 ust. 4 lit. b) dyrektywy w sprawie kwalifikowania, należy cofnąć status uchodźcy na podstawie art. 14 ust. 3 lit. a) dyrektywy w sprawie kwalifikowania, ponieważ jest to przepis bezwzględnie obowiązujący i ma pierwszeństwo przed możliwością zastosowania art. 14 ust. 4 lit. b) dyrektywy w sprawie kwalifikowania. Należy jednak zauważyć, że nawet jeżeli status uchodźcy został cofnięty, wnioskodawca nadal jest uchodźcą w rozumieniu art 1 ust. A Konwencji dotyczącej statusu uchodźców na podstawie art. 14 ust. 6 dyrektywy w sprawie kwalifikowania²⁹.

C. Związek między badaniem wykluczenia a postępowaniem karnym

1. Badanie wykluczenia a postępowanie karne

Przy rozpatrywaniu spraw o wykluczenie na podstawie poważnych przestępstw (o charakterze niepolitycznym) urzędnicy prowadzący sprawę często spotykają się z sytuacjami, w których wobec wnioskodawców toczy się lub toczyło postępowanie karne. Dlatego warto zrozumieć, jakie są istotne aspekty postępowania karnego i jak mogą one wpłynąć na badanie wykluczenia.

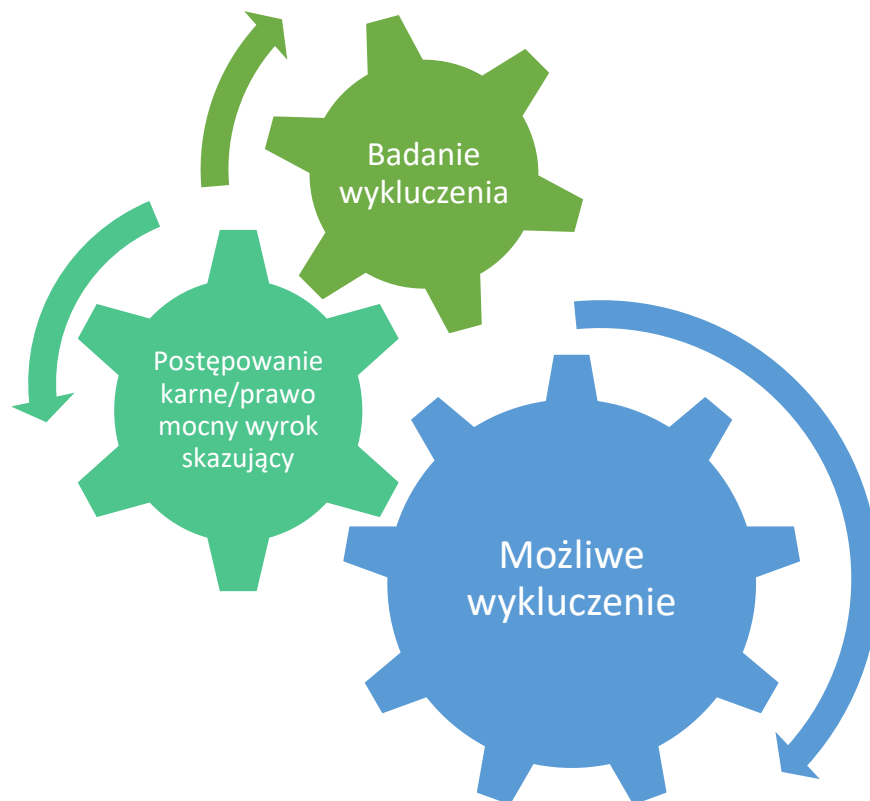
Celem postępowania karnego jest postawienie sprawców przestępstw przed sądem, natomiast badanie wykluczenia ma na celu ustalenie, czy należy odmówić ochrony międzynarodowej osobom, które uważa się za niegodne tej ochrony, między innymi z powodu popełnienia poważnych przestępstw (o charakterze niepolitycznym).

Postępowanie karne składa się z dwóch etapów: najpierw ustala się, czy dana osoba jest winna popełnienia przestępstwa, a jeśli tak, to podejmuje się decyzję o karze według ram określonych przez prawo karne. W przypadku prawa azylowego **ustalenie dokładnej sankcji karnej, która potencjalnie mogłaby zostać nałożona w sprawie o wykluczenie, leży poza zakresem badania wykluczenia**. Niemniej jednak okoliczności, które są brane pod uwagę przez sąd karny przy określaniu kary, mogą pomóc urzędnikowi prowadzącemu sprawę w ocenie wagi przestępstwa. Zob. również rozdział II, [część A.2. Szczególne okoliczności](#).

Te dwie procedury **nie wykluczają się wzajemnie**, tzn. osoba może zostać skazana za poważne przestępstwo i jednocześnie zostać wykluczona z ochrony międzynarodowej.

²⁹ Aby uzyskać więcej informacji, zob. wyrok TSUE z dnia 14 maja 2019 r., [M przeciwko Ministerstvo vnitra, X i X przeciwko Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides](#), sprawy połączone C-391/16, C-77/17 i C-78/17, EU:C:2019:403, pkt 99 i 110. Podsumowanie dostępne jest w [bazie orzecznictwa EASO](#).

Rys. 9. Współzależność między badaniem wykluczenia a postępowaniem karnym

Procedury mogą przebiegać równolegle, jednak w zależności od prawa krajowego i praktyki badanie wykluczenia może zostać zawieszono do czasu rozstrzygnięcia sprawy karnej. W dyrektywie w sprawie procedur azylowych **nie określono prawnego obowiązku organu rozstrzygającego, aby zawiesić badanie wykluczenia** do czasu wydania prawomocnego wyroku w sprawie karnej. Jednakże w przypadku zawieszenia rozpatrywania wniosku lub decyzji o wykluczeniu organ rozstrzygający musi przestrzegać terminów określonych w art. 31 ust. 3–5 dyrektywy w sprawie procedur azylowych, aby podjąć decyzję w pierwszej instancji w sprawie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej.

Wykluczenie nie powinno być postrzegane jako bezpośrednia konsekwencja kary kryminalnej, co oznacza, że **skazanie za przestępstwo nie będzie automatycznie prowadzić do decyzji o wykluczeniu z ochrony międzynarodowej lub cofnięciu** statusu ochrony. W takiej sytuacji, w zależności od szczególnych okoliczności danego przypadku, można rozpocząć badanie potencjalnego wykluczenia.

Natomiast wykluczenie z możliwości otrzymania ochrony międzynarodowej za popełnienie poważnego przestępstwa (o charakterze niepolitycznym) **nie wymaga koniecznie, aby dana osoba była wcześniej skazana za to przestępstwo lub aby** w związku z tym przestępstwem **właściwe organy wszczęły postępowanie karne** na podstawie obowiązującego ustawodawstwa karnego. W niektórych przypadkach informacje w tym zakresie mogą nie być dostępne lub osiągalne dla urzędnika prowadzącego sprawę przy rozważaniu potencjalnego wykluczenia, a badanie wykluczenia opiera się na dowodach innych niż akta sprawy karnej.

Przy badaniu potencjalnego wykluczenia urzędnik prowadzący sprawę musi przeprowadzić **pełne badanie okoliczności sprawy**, opierając się na wszystkich dostępnych dowodach, **w tym na wyroku skazującym lub informacjach dostępnych w aktach sprawy karnej**. Nie oznacza to jednak „dublowania” postępowania

karnego przy rozważaniu wykluczenia, ani też nie oznacza, że urzędnik prowadzący sprawę powinien stosować do badania wykluczenia te same zasady i standardy przewidziane w prawie karnym.

W obu procedurach **państwo ma obowiązek udowodnić** popełnienie przestępstwa i indywidualną odpowiedzialność, ale **standard dowodu w postępowaniu karnym jest wyższy**, ponieważ wina w sensie karnym wymaga udowodnienia „ponad wszelką wątpliwość”. Środki stosowane w tych procedurach i dostępne dla organów są znacząco różne. **Organy odpowiedzialne za postępowanie karne mają dostęp, na mocy szczególnych przepisów, do bardziej zróżnicowanych metod i narzędzi śledczych**, w tym w ramach policyjnej i sądowej współpracy międzynarodowej, takich jak przeszukanie, konfiskata dokumentów, przechwytywanie komunikacji/korespondencji, wykorzystanie szczególnych technologii kryminalistycznych, dostęp do różnych kryminalnych baz danych, możliwość kontaktu z organami w państwie pochodzenia w celu uzyskania odpowiednich informacji itp. W porównaniu z tymi środkami **organ rozstrzygający ma do dyspozycji bardzo ograniczone środki**, dlatego też posiadanie dostępu do istotnych informacji w aktach karnych, zgodnie z prawem krajowym i praktyką krajową, może stanowić ważną zaletę przy badaniu ewentualnego wykluczenia z ochrony międzynarodowej.

Wreszcie fakt, że wszczęto badanie wykluczenia, **nie ma wpływu na toczące się postępowanie karne**. Niemniej jednak informacje zgromadzone w trakcie procedury azylowej mogą być **istotne i użyteczne dla wszczęcia dochodzenia karnego lub w jego trakcie**, ponieważ mogą pomóc w ustaleniu stanu faktycznego. Informacje te mogą zostać przekazane właściwym organom zgodnie z prawem krajowym i praktyką krajową.

2. Różne sytuacje w postępowaniu karnym

Wpływ postępowania karnego na badanie wykluczenia zależy od różnych elementów, takich jak **etap postępowania karnego, jego wynik, państwo, w którym toczy się postępowanie karne, a także inne szczególne sytuacje (np. międzynarodowe postępowanie karne) i związane z nimi procedury (np. ekstradycja)**. Ze względu na to, że w aktach azylowych mogą występować różne sytuacje (np. prawomocny wyrok skazujący/uniewinnienie w państwie pochodzenia, toczące się postępowanie sądowe w państwie trzecim lub dochodzenie przedprocesowe w państwie azylu), elementy te są dalej rozpatrywane oddzielnie.

Biorąc pod uwagę indywidualne okoliczności danego przypadku, urzędnik prowadzący sprawę powinien skorzystać z wytycznych dotyczących tych sytuacji i połączyć te wytyczne. W ten sposób można uzyskać kompleksowy obraz możliwych konsekwencji takich sytuacji dla badania wykluczenia.

Należy pamiętać, że nawet jeżeli postępowanie karne jest w toku lub zostało zakończone, nie zmienia to faktu, że urzędnik prowadzący sprawę jest zobowiązany do pełnego zbadania faktów w sprawie, w tym elementów, które są uważane za „ustalone” zgodnie z zasadami procedury karnej (np. wiedza lub zamiar w odniesieniu do zachowania przestępczego). W związku z tym uniewinnienie lub wydanie wyroku skazującego w postępowaniu karnym może w szczególnych okolicznościach nie odpowiadać decyzji o wykluczeniu lub niewykluczeniu, w zależności od poszczególnych elementów danej sprawy.

Informacje z postępowania karnego mogą dostarczyć wskazówek do badania wykluczenia lub potwierdzić inne dowody dostępne w aktach sprawy azylowej. Nawet jeżeli niektóre dowody zebrane w postępowaniu karnym zostały uznane za niedopuszczalne zgodnie z normami obowiązującymi w procesie karnym, mogą one jednak mieć znaczenie dla rozważań dotyczących wykluczenia, o ile nie jest to niezgodne z obowiązującym prawem.

Równie ważne jest podkreślenie, że dostęp do informacji zawartych w aktach sprawy karnej może być ograniczony do niektórych etapów procesu karnego lub do poszczególnych podmiotów i może podlegać szczególnym warunkom zgodnie z prawem karnym procesowym oraz przepisami o ochronie danych i poufności. Z tego powodu, jeżeli badanie wykluczenia nie zostanie odłożone lub zawieszona w wyniku

toczącego się procesu karnego o popełnienie poważnego przestępstwa (o charakterze niepolitycznym), należy uważnie śledzić przebieg procesu karnego i podjąć niezbędne działania, które pozwolą w odpowiednim czasie na zapoznanie się z informacjami dostępnymi w aktach sprawy karnej, jeżeli jest to możliwe.

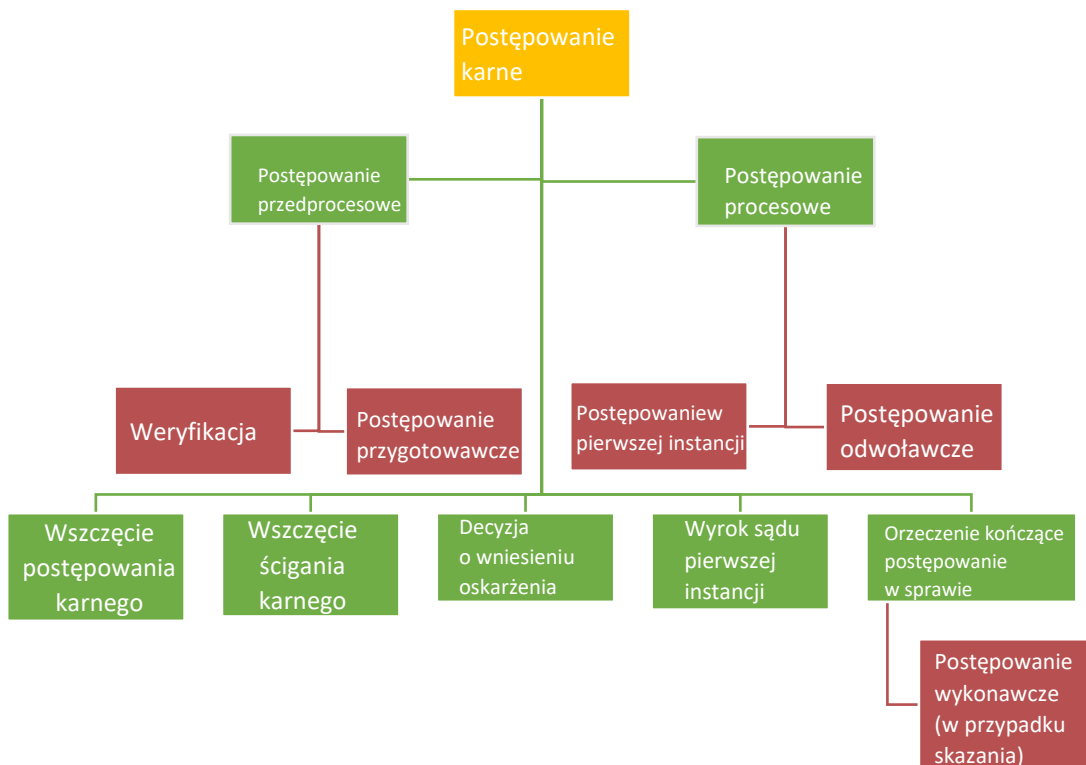
a) Etap postępowania karnego

Etap postępowania karnego (np. etap postępowania przygotowawczego, decyzja o wniesieniu oskarżenia, postępowanie przedprocesowe, postępowanie sądowe) odzwierciedla ilość informacji i dowodów, które mogą być dostępne w aktach sprawy karnej, dotyczących popełnionego przestępstwa i ewentualnej indywidualnej odpowiedzialności danej osoby.

Zgodnie z obowiązującym prawem karnym procesowym dostęp osób trzecich do tych informacji i dowodów może być różny i zazwyczaj jest bardziej ograniczony w początkowych etapach postępowania karnego.

Rys. 10. Schemat postępowania karnego

* Jest to uproszczony schemat, który ma na celu zobrazowanie możliwych etapów postępowania karnego, z uwzględnieniem faktu, że w poszczególnych państwach mogą występować różnice w postępowaniu karnym.

■ Brak toczącego się postępowania karnego

Fakt, że postępowanie karne nie zostało (jeszcze) wszczęte, nie wyklucza ewentualnego toczącego się postępowania przygotowawczego prowadzonego przez właściwe organy w celu wszczęcia postępowania karnego przeciwko osobie podejrzanej o popełnienie przestępstwa. Postępowanie karne mogło nie zostać wszczęte z wielu powodów, na przykład nie zakończyło się postępowanie przygotowawcze, ale to nie oznacza, że wykluczenie nie może być brane pod uwagę i zastosowane. W zależności od charakteru przestępstwa

i interesu śledztwa informacje dotyczące postępowania przygotowawczego (przed wszczęciem postępowania karnego) mogą być niedostępne dla innych podmiotów, z wyjątkiem osób w nim uczestniczących.

- **Toczące się postępowanie karne, brak orzeczenia sądu**

Należy zauważyć, że ocena pewnych sytuacji faktycznych lub rodzajów dowodów, w tym ich dopuszczalność, może się zmieniać na poszczególnych etapach postępowania karnego. Chodzi o oceny dokonywane przez różne podmioty (organy ścigania, prokuratorów, sędziów śledczych, składy orzekające) w różnych momentach, które to oceny mogą doprowadzić do zmiany wcześniejszych decyzji. Na przykład pewien fakt uznany za ustalony w decyzji o wniesieniu oskarżenia może zostać uznany przez sędziego za niewystarczająco udowodniony w postępowaniu przedprocesowym lub zeznania świadków, które początkowo zostały dopuszczone do akt sprawy na etapie postępowania przygotowawczego, zostają później obalone na podstawie opinii biegłego.

Informacje z akt sprawy karnej, o ile są dostępne dla urzędnika prowadzącego sprawę, powinny być analizowane z ostrożnością i oceniane w świetle dowodów z akt sprawy azylowej.

W zależności od ustawodawstwa lub praktyki krajowej badanie wykluczenia może zostać zawieszono do czasu wydania orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie karnej lub przynajmniej do czasu uzyskania orzeczenia pierwszej instancji.

Jeżeli nie będzie możliwe uzyskanie jasnego obrazu przebiegu postępowania karnego lub gdy postępowanie to toczy się bardzo powoli (np. trwa bardzo długo) lub jest „zamrożone” ze względów proceduralnych, urzędnik prowadzący sprawę może mimo wszystko podjąć decyzję o wykluczeniu w danej sprawie na podstawie elementów, które są dostępne w aktach sprawy azylowej. W tym zakresie należy wziąć pod uwagę krajowe wytyczne, jeżeli są dostępne, lub skonsultować się z przełożonym. Urzędnik prowadzący sprawę może podjąć decyzję o wykluczeniu, jeżeli istnieją poważne podstawy, aby sądzić, że dana osoba popełniła poważne przestępstwo (o charakterze niepolitycznym), lub o udzieleniu/odmowie udzielenia ochrony międzynarodowej, lub o utrzymaniu/cofnięciu statusu ochrony, w zależności od okoliczności sprawy. W tej sytuacji może być konieczne przyszłe zweryfikowanie tych decyzji w zależności od ostatecznego wyniku postępowania karnego.

- **Nieprawomocny wyrok skazujący**

Fakt, że sąd uznał już, że sprawca jest indywidualnie odpowiedzialny za popełnienie przestępstwa, może być wskazówką dotyczącą potencjalnego popełnienia czynu podlegającego wykluczeniu. Nawet jeśli orzeczenie nie jest prawomocne, wyrok może być ważnym źródłem informacji o faktach i może wskazywać na możliwe źródła dowodów, które można potwierdzić dowodami już dostępnymi w aktach sprawy azylowej.

Należy pamiętać, że wyrok skazujący może zostać uchylony przez sąd apelacyjny z wielu powodów, takich jak uchybienia proceduralne lub w oparciu o nowe dowody lub inną ocenę tego samego materiału dowodowego. Mimo to mogą istnieć poważne podstawy, aby sądzić, że dana osoba popełniła poważne przestępstwo (o charakterze niepolitycznym), ponieważ próg udowodnienia winy w postępowaniu karnym – „ponad wszelką wątpliwość” – jest wyższy.

- **Orzeczenie kończące postępowanie w sprawie wydane przez sąd karny**

Orzeczenie kończące postępowanie wydane przez sąd karny w sprawie poważnego przestępstwa (o charakterze niepolitycznym) oznacza zakończenie procesu karnego i może spowodować rozważenie wykluczenia w zależności od jego wyniku. Może zawierać jednoznaczne ustalenia dotyczące popełnienia czynu podlegającego wykluczeniu, chyba że istnieją uzasadnione podstawy do zakwestionowania legalności i rzetelności postępowania karnego, które poprzedziło wydanie orzeczenia.

Zazwyczaj warunki, w których orzeczenie sądu karnego uznaje się za prawomocne, są określone w prawie krajowym państwa jurysdykcji. Orzeczenie może stać się prawomocne albo wtedy, gdy nie ma możliwości odwołania się od niego do sądu zgodnie z przepisami prawa, albo w sytuacji, gdy osoba skazana nie odwołała się od orzeczenia.

Rzeczywisty wyrok zazwyczaj zawiera analizę podstawowych elementów, które muszą być wzięte pod uwagę przez urzędnika prowadzącego sprawę przy ocenie wykluczenia. Chodzi o elementy stanu faktycznego sprawy karnej, indywidualną odpowiedzialność osoby, która została osądzona przez sąd, łącznie z ewentualnymi podstawami znoszącymi indywidualną odpowiedzialność oraz ewentualnymi okolicznościami łagodzącymi i obciążającymi.

Nawet jeżeli orzeczenie kończące postępowanie w sprawie zapewnia istotny wkład w badanie wykluczenia dotyczący stanu faktycznego i dowodów, które zostały dopuszczone do oceny zachowania i indywidualnej odpowiedzialności, nie zmienia to obowiązku urzędnika prowadzącego sprawę do przeprowadzenia pełnej oceny wszelkich faktów i istotnych okoliczności przed podjęciem decyzji.

Decyzja o wykluczeniu może zostać podjęta niezależnie od zakończenia postępowania karnego, jeżeli istnieją poważne podstawy, aby sądzić, że dana osoba popełniła poważne przestępstwo (o charakterze niepolitycznym) lub działa w ramach innych istotnych podstaw wykluczenia. W przypadku, gdy te dwa postępowania dadzą różne wyniki, może być konieczne ponowne przeanalizowanie decyzji o wykluczeniu lub ponowne zbadanie sprawy pod kątem ewentualnego wykluczenia.

b) Wynik postępowania karnego

Nie wszystkie wyroki skazujące za poważne przestępstwa (o charakterze niepolitycznym) skutkują wykluczeniem z ochrony międzynarodowej, a czasami uniewinnienie osoby przez sąd karny może jednak prowadzić do wydania decyzji o wykluczeniu z możliwości otrzymania ochrony międzynarodowej. Zależy to między innymi od indywidualnej sytuacji wnioskodawcy (np. dyplomata, który w państwach, w których jest akredytowany, ma immunitet chroniący przed ściganiem), wiarygodności systemu sądownictwa karnego i rzetelności procesu karnego (np. postępowanie karne lub orzeczenie są są same w sobie aktami prześladowania), dowodów leżących u podstaw wyroku sądowego (np. istotne wady proceduralne: istnienie wiarygodnych relacji z państwa pochodzenia o stosowaniu tortur w celu wymuszenia na niektórych świadkach zeznań, które później zostały wykorzystane do wniesienia oskarżenia/skazania wnioskodawcy) oraz zakresu postępowania karnego, które mogło nie obejmować wszystkich czynów, w przypadku których w kontekście procedury azylowej pojawiają się potencjalne kwestie wykluczenia.

 Jeżeli jednak sąd uznał, że dana osoba może lub nie może być pociągnięta do indywidualnej odpowiedzialności za przestępstwo, badanie wykluczenia nie może prowadzić do innych wniosków w odniesieniu do jej indywidualnej odpowiedzialności za to konkretne przestępstwo, z wyjątkiem sytuacji, w których należałoby zakwestionować wiarygodność orzeczenia sądu lub rzetelność postępowania (zob. rozdział II, [część C.2.c. Państwo, w którym toczy się postępowanie karne](#)). To samo dotyczy z reguły faktów, które zostały stwierdzone orzeczeniem kończącym postępowanie w sprawie sądu karnego.

■ Wyrok skazujący

Powszechnie przyjmuje się, że wyrok skazujący to stwierdzenie przy standardzie dowodu obowiązującym w postępowaniu karnym („ponad wszelką wątpliwość”) przez sędziego lub ławę przysięgłych, na koniec procesu karnego, po analizie całego materiału dowodowego, że oskarżony jest winny popełnienia przestępstwa.

W przypadku, gdy wnioskodawca został skazany za popełnienie poważnego przestępstwa (o charakterze niepolitycznym), urzędnik prowadzący sprawę powinien mimo wszystko dokonać pełnej oceny wszystkich okoliczności sprawy. Może przy tym opierać się na wynikach postępowania przygotowawczego przeprowadzonego w trakcie postępowania karnego, a także na ustaleniach sądowych, wyjaśnieniach i wszelkich innych odniesieniach zawartych w kończącym postępowanie w sprawie orzeczeniu sądu karnego, chyba że istnieją uzasadnione podstawy do zakwestionowania ich wiarygodności i rzetelności.

Zasady postępowania administracyjnego mogą pozwolić na odwołanie się do wyroku, jeżeli organ rozstrzygający może podać, w uzasadnieniu swojej decyzji o wykluczeniu, dlaczego jakaś ważna okoliczność została wzięta pod uwagę lub pominięta. Szczególną cechą procedury administracyjnej regulującej proces azylowy jest niezależność i „swoboda” organu rozstrzygającego w zakresie rozpatrywania na podstawie wszystkich okoliczności istotnych dla wniosku wnioskodawcy o ochronę międzynarodową, a nie samego faktu wydania wyroku skazującego, co nie musi skutkować wydaniem decyzji o wykluczeniu.

Wiarygodność i rzetelność wyroku karnego należy oceniać na podstawie państwa jurysdykcji i indywidualnych okoliczności danej sprawy.

■ Uniewinnienie

Uniewinnienie oznacza stwierdzenie przez sąd karny, że osoba oskarżona o przestępstwo nie może ponosić odpowiedzialności karnej za postawione jej zarzuty. Przyczyny takiego rozstrzygnięcia mogą być różne w zależności od prawa karnego państwa, w którym toczy się postępowanie karne. Na przykład:

- nie udowodniono, że czyn został popełniony przez oskarżonego, lub czyn ten nie zawiera jednego z konstytutywnych elementów przestępstwa w zakresie klauzuli dotyczącej wykluczenia; lub
- istnieje podstawa znosząca indywidualną odpowiedzialność za popełnione przestępstwo³⁰.

Ogólnie rzecz biorąc, uniewinnienie z powodów merytorycznych nie prowadzi do ewentualnego wykluczenia w odniesieniu do danego przestępstwa (danych przestępstw), np. czyn, o który dana osoba została oskarżona, nie miał miejsca lub została ona oskarżona o przestępstwo, dla którego nie ma przepisu w prawie karnym. W praktyce jednak, w zależności od okoliczności sprawy, mogą wystąpić sytuacje, w których dana osoba może zostać wykluczona, nawet jeżeli zostanie uniewinniona. Na przykład nie było wystarczających dowodów do wydania wyroku skazującego zgodnie z obowiązującym standardem dowodu (ponad wszelką wątpliwość) lub niektóre z dostępnych dowodów, które mogłyby obciążyć oskarżonego, nie zostały dopuszczone przez sąd z powodu braków proceduralnych (np. brak wcześniejszego zezwolenia), lub osoba została uniewinniona przez międzynarodowy trybunał karny za popełnienie określonego rodzaju przestępstwa (np. zbrodni wojennej, zbrodni przeciwko ludzkości), jeżeli okoliczności są takie, że dane zachowanie stanowiłoby jednak przestępstwo wchodzące w zakres klauzuli dotyczącej wykluczenia (np. zabójstwo, tortury itp.).

Fakt, że sąd karny nie był w stanie ustalić ponad wszelką wątpliwość, że oskarżony popełnił przestępstwo, nie musi oznaczać, że osoba ta nie może zostać wykluczona z możliwości otrzymania ochrony międzynarodowej, jeśli spełnione jest kryterium „poważnych podstaw, aby sądzić”.

³⁰ EASO, [Poradnik praktyczny EASO: Wykluczenie](#), styczeń 2017 r., część 6.2. „Indywidualna odpowiedzialność”.

Niektóre dowody, które zostały uznane za niedopuszczalne zgodnie z normami postępowania karnego (które są bardzo surowe ze względu na poważne konsekwencje wyroku skazującego), mogą być nadal istotne dla badania wykluczenia. Na przykład oświadczenie złożone przez oskarżonego, zanim został on prawidłowo poinformowany o swoich prawach i obowiązkach w trakcie postępowania karnego, dowód odrzucony ze względu na brak znaczenia dla zarzutów w sprawie karnej, dokument złożony na bardzo późnym etapie procesu, kiedy ocena stanu faktycznego została uznana za zakończoną itd.

- **Nakaz poddania się specjalnemu leczeniu w zakładzie psychiatrycznym lub podobnym ośrodku**

W niektórych przypadkach sąd może zdecydować o nakazie poddania osoby, która popełniła przestępstwo, specjalnemu leczeniu w zakładzie psychiatrycznym lub podobnym ośrodku, ze względu na to, że jej zdolność do rozumienia konsekwencji swojego postępowania lub do kontrolowania własnych działań była zaburzona. Może to również dotyczyć oceny potencjalnego zagrożenia, jakie dana osoba stanowi dla społeczności państwa członkowskiego, na którego terytorium się znajduje, lub być z nią związane.

Ze względu na to, że uznanie osoby za winną i tym samym skazanie przez sąd karny jest odrębne od rzeczywistej kary, która jest wymierzana przez sąd karny, można w tych przypadkach rozważyć potencjalne kwestie wykluczenia.

c) Państwo, w którym toczy się postępowanie karne

Przepisy dotyczące procesu karnego w państwie, w którym toczy się postępowanie, lub sposób, w jaki są one stosowane w praktyce, określają zakres, w jakim postępowanie karne/jego wynik może być uwzględniony w badaniu wykluczenia. Kompetencja organów karnych państwa azylu w zakresie przestępstw pospolitych, które zostały popełnione poza jego terytorium, jeżeli ani domniemany sprawca, ani poszkodowany (poszkodowani) nie są jego obywatelami, zależy od prawa krajowego i praktyki krajowej. Przypadek potencjalnego wykluczenia z możliwości otrzymania ochrony międzynarodowej musi być rozpatrywany niezależnie od takich kompetencji. Zob. również [załącznik B. Część: „Jurysdykcja uniwersalna”](#).

- **W państwie pochodzenia**

Jeżeli w trakcie rozpatrywania wniosku toczy się postępowanie karne lub sąd w państwie pochodzenia wydał wyrok (skazujący lub uniewinniający), urzędnik prowadzący sprawę powinien dokładnie ocenić kroki i środki proceduralne podjęte w ramach postępowania karnego oraz związek między nimi a zasadnością wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej lub przyczynami, dla których osobie udzielono ochronę międzynarodową (w przypadku gdy wszczęto procedurę cofnięcia).

Może się zdarzyć, że postępowanie karne lub wydany wyrok jest w rzeczywistości aktem prześladowania, jeżeli jest umotywowany rasą, religią, narodowością, poglądami politycznymi lub przynależnością do określonej grupy społecznej (w wyniku zastosowania środków prawnych, administracyjnych, policyjnych lub sądowych, które same w sobie były dyskryminujące lub zostały zastosowane w sposób dyskryminujący, lub w wyniku ścigania lub karaniami, które były nieproporcjonalne lub dyskryminujące, lub w wyniku odmowy możliwości wniesienia środka zaskarżenia, co spowodowało nieproporcjonalną lub dyskryminującą karę).

Nawet jeżeli nie jest to akt prześladowania, oskarżenie/wyrok skazujący może opierać się na dowodach uzyskanych niezgodnie z prawem, np. za pomocą nielegalnych metod lub środków, które stanowią naruszenie podstawowych praw człowieka oraz zasad i gwarancji procesowych (np. zeznania świadków złożone pod wpływem tortur, sfałszowane dokumenty, pozbawienie możliwości uzyskania porady prawnej i możliwości przedstawienia dowodów w obronie, procedury prowadzone w tajemnicy itp.). Ryzyko prześladowania może pojawić się również w szerszym kontekście ścigania, np. jeżeli osoba byłaby poddana torturom lub innym formom złego traktowania podczas (tymczasowego) aresztowania.

Wiarygodność i rzetelność postępowania może zostać poważnie zakwestionowana, gdy na przykład istnieją powody, by uznać, że zostało ono przeprowadzone z naruszeniem zasady legalizmu lub gdy zastosowany standard dowodu był niższy niż stwierdzenie winy ponad wszelką wątpliwość, lub gdy dana osoba była zobowiązana do udowodnienia swojej niewinności przy wyjściu z założenia, że jest winna. Co więcej, postępowanie karne nie jest wiarygodne z punktu widzenia rozpatrywania wniosku o nadanie statusu uchodźcy, jeżeli nie spełnia innych podstawowych wymogów rzetelnego procesu sądowego (zob. [załącznik B. Część: „Prawo do rzetelnego procesu sądowego”](#)). Należy także zauważyć, że na podstawie dostępnych dowodów w aktach, wnioskodawca, który został uniewinniony przez organy w państwie pochodzenia, może nadal być brany pod uwagę do potencjalnego wykluczenia, jeżeli istnieją podstawy do zakwestionowania wiarygodności i rzetelności postępowania (np. w przypadku, gdy można zidentyfikować istotne wady w procedurze karnej, które w sposób oczywisty zmieniły wynik procesu karnego na korzyść oskarżonego).

Fakt, że państwo pochodzenia jest wpisane przez państwo UE+ na krajową listę bezpiecznych państw trzecich, powinien być brany pod uwagę przy rozważaniu wiarygodności systemu wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych³¹ w tym państwie. Urzędnik prowadzący sprawę powinien w pełni ocenić ten aspekt w świetle wszystkich indywidualnych okoliczności sprawy i dostępnych informacji dotyczących państwa pochodzenia.

W celu ustalenia wiarygodności i rzetelności procedur karnych i wyroków skazujących w państwie pochodzenia urzędnik prowadzący sprawę powinien zasięgnąć dokładnych i aktualnych informacji dotyczących między innymi rządów prawa, funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości, istnienia/braku niezawisłości sądów, prawa karnego i prawa karnego procesowego oraz sposobu ich stosowania w danym okresie, z różnych źródeł, takich jak inne państwa UE+, ONZ, Rada Europy, EASO, UNHCR i innych istotnych (międzynarodowych) organizacji/źródeł.

Informacje dotyczące wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej lub statusu ochrony międzynarodowej są poufne i nie powinny być przekazywane organom państwa pochodzenia, nawet jeśli kontaktują się z nimi organy państwa azylu inne niż organ rozstrzygający wniosek o udzielenie azylu, na przykład w kontekście postępowania ekstradycyjnego.

- **W państwie trzecim (poza państwami UE+)**

W drodze do państwa uchodźstwa osoby często przejeżdżają przez państwa trzecie i czasami przebywają w nich przez pewien czas. Informacje dotyczące postępowań karnych lub wyroków w takich państwach tranzytu mogą zostać przedstawione przez daną osobę lub przez innych wnioskodawców/beneficjentów ochrony międzynarodowej lub mogą wyjść na jaw w kontekście wniosku o ekstradycję lub zgłoszenia w międzynarodowych kryminalnych bazach danych. Gdy takie informacje stają się dostępne dla urzędnika prowadzącego sprawę, należy je oceniać z ostrożnością, stosując podejście podobne do opisanego powyżej.

Ponadto taką samą ostrożność należy zachować przy podejmowaniu decyzji o skontaktowaniu się z organami państwa trzeciego w celu uzyskania dodatkowych informacji na temat postępowania karnego, poprzez kanały dostępne na poziomie krajowym (np. policja, ministerstwo sprawiedliwości, ministerstwo spraw wewnętrznych, ministerstwo spraw zagranicznych itp.). Żadne informacje dotyczące wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej lub statusu ochrony międzynarodowej w państwie azylu nie powinny być przekazywane organom państwa trzeciego, ponieważ w niektórych przypadkach mogą one pośrednio dotrzeć do organów państwa pochodzenia.

- **W innym państwie UE+**

³¹ Zgodnie z art. 39 ust. 2 lit. c) dyrektywy w sprawie procedur azylowych: „Państwo trzecie może być uznane za bezpieczny kraj trzeci na potrzeby ust. 1 w przypadku, gdy: c) ratyfikowało europejską Konwencję o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności i przestrzega jej postanowień, w tym norm odnoszących się do skutecznych środków zaskarżenia”.

Państwa UE+ przestrzegają tych samych standardów dotyczących funkcjonowania systemów wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych, które są zgodne z odpowiednimi zobowiązaniami międzynarodowymi. W związku z tym na poziomie UE państwa członkowskie stosują zasadę wzajemnego uznawania wyroków i orzeczeń sądowych oraz dążą do zbliżenia swojego prawa karnego w wielu dziedzinach³².

W tym kontekście informacje o postępowaniach karnych w innych państwach UE+ są wiarygodne i mogą być dostępne w ramach ścisłej współpracy w sprawach karnych. Urzędnik prowadzący sprawę powinien skorzystać z wewnętrznych wytycznych lub skonsultować się ze swoim przełożonym, aby ustalić, jakie środki są dostępne w celu uzyskania dalszych informacji na temat procedur karnych/wyroków skazujących w innym państwie UE+. Na przykład wnioski o udzielenie informacji można złożyć w ramach art. 34 rozporządzenia nr 604/2013³³ lub poprzez oficjalne kanały/krajowe punkty kontaktowe policji lub ministerstwa sprawiedliwości, lub organów wewnętrznych w celu otrzymania istotnych informacji na temat statusu procedury karnej lub wszelkich perspektyw dotyczących jej zakończenia. Zob. również część dotyczącą europejskiego nakazu aresztowania w rozdziale II, .

▪ W państwie azylu

Jeśli w państwie azylu toczy się postępowanie karne/wydano wyrok skazujący, a urzędnik prowadzący sprawę bada możliwość wykluczenia z możliwości otrzymania ochrony międzynarodowej, powinien w miarę możliwości skorzystać z odpowiednich dokumentów znajdujących się w aktach sprawy karnej lub poprosić o dostęp do nich zgodnie z obowiązującymi przepisami krajowymi. W zależności od stanu postępowania karnego i na podstawie wewnętrznych wytycznych, jeśli są dostępne, organ rozstrzygający może podjąć decyzję o odroczeniu decyzji o wykluczeniu do czasu wydania przez sąd karny orzeczenia (kończącego postępowanie w sprawie), czy wnioskodawca/beneficjent ochrony międzynarodowej jest winny popełnienia przestępstwa. Jeśli podczas badania wykluczenia pojawią się jakiegokolwiek wątpliwości lub wnioski ze strony osoby w związku z postępowaniem karnym, należy ją pokierować, aby przedstawiła je właściwym organom w związku z postępowaniem karnym, ponieważ nie leżą one w zakresie kompetencji urzędnika prowadzącego sprawę w postępowaniu azylowym.

d) Osoby uczestniczące w postępowaniach Międzynarodowego Trybunału Karnego/międzynarodowych trybunałów karnych

Główne międzynarodowe trybunały karne zostały ustanowione przez ONZ w celu ścigania i sądenia osób za poważne naruszenia międzynarodowego prawa karnego lub międzynarodowego prawa humanitarnego, takie jak ludobójstwo, zbrodnie przeciwko ludzkości i zbrodnie wojenne. Poniżej opisano główne międzynarodowe trybunały karne.

Międzynarodowy Trybunał Karny

Międzynarodowy Trybunał Karny (MTK) „prowadzi dochodzenia i, w uzasadnionych przypadkach, sądzi osoby oskarżone o ludobójstwo, zbrodnie wojenne, zbrodnie przeciwko ludzkości i zbrodnie agresji [...] Jako sąd ostatecznej instancji stara się uzupełniać, a nie zastępować sądy krajowe. MTK, zarządzany na podstawie

³² Więcej informacji na temat głównych aktów prawnych, agencji ds. współpracy sądowej w sprawach karnych i innych powiązanych organów można znaleźć w: Parlament Europejski, „[Współpraca sądowa w sprawach karnych](#)”, kwiecień 2021 r.

³³ [Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady \(UE\) nr 604/2013](#) z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie ustanowienia kryteriów i mechanizmów ustalania państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej złożonego w jednym z państw członkowskich przez obywatela państwa trzeciego lub bezpaństwowca (wersja przekształcona).

międzynarodowego traktatu zwanego statutem rzymskim, jest pierwszym na świecie stałym międzynarodowym sądem karnym”³⁴.

Międzynarodowy Trybunał Karny dla byłej Jugosławii

Międzynarodowy Trybunał Karny dla byłej Jugosławii (MTKJ) zajmował się zbrodniami wojennymi, które miały miejsce podczas konfliktów na Bałkanach w latach 90. Funkcjonował w latach 1993–2017³⁵.

Międzynarodowy Trybunał Karny dla Rwandy

Międzynarodowy Trybunał Karny dla Rwandy (MTKR) został powołany „w celu ścigania osób odpowiedzialnych za ludobójstwo i inne poważne naruszenia międzynarodowego prawa humanitarnego popełnione na terytorium Rwandy i państw sąsiednich w okresie od 1 stycznia 1994 r. do 31 grudnia 1994 r. Trybunał wydał ostatni wyrok 20 grudnia 2012 r.”³⁶.

Uwaga

Międzynarodowy Mechanizm Rezydualny dla Trybunałów Karnych (IRMCT) został powołany przez Radę Bezpieczeństwa ONZ w 2010 r., aby dokończyć pracę rozpoczętą przez MTKJ i MTKR. Zgodnie ze swoim mandatem Mechanizm przejął odpowiedzialność za szereg funkcji, takich jak śledzenie i ściganie pozostałych uciekinierów, apelacje i postępowania rewizyjne, ponowne rozprawy, nadzór nad wykonywaniem wyroków, pomoc jurysdykcjom krajowym, przechowywanie i zarządzanie archiwami. Więcej informacji można znaleźć [na stronie internetowej Międzynarodowego Mechanizmu Rezydualnego dla Trybunałów Karnych Organizacji Narodów Zjednoczonych](#).

Oprócz nich powołano inne trybunały o charakterze międzynarodowym lub „hybrydowym”, które funkcjonują w ramach krajowego systemu sądownictwa lub na podstawie umowy między rządem krajowym a ONZ w celu osądzenia osób za przestępstwa w świetle prawa międzynarodowego i koncentrują się na konkretnych okresach charakteryzujących się konfliktami i niepokojami, w których dochodzi do poważnych naruszeń praw człowieka. Na przykład [Nadzwyczajny Trybunał dla Sierra Leone](#) został utworzony w 2002 r. w celu zajęcia się poważnymi przestępstwami przeciwko ludności cywilnej i siłom pokojowym ONZ popełnionymi podczas wojny domowej w latach 1991–2002. W 2009 r. został utworzony [Specjalny Trybunał ds. Libanu](#), jako pierwszy trybunał o charakterze międzynarodowym, który w czasach pokoju ma jurysdykcję nad przestępstwem terroryzmu. [Nadzwyczajna Izba Sądu Kambodży](#) została utworzona w 2003 r. jako specjalny sąd kambodżański w celu postawienia przed sądem wysokich rangą przywódców Demokratycznej Kampuczy i tych, których uważa się za najbardziej odpowiedzialnych za poważne naruszenia prawa krajowego i międzynarodowego.

Niektórzy wnioskodawcy lub osoby korzystające z ochrony międzynarodowej mogą mieć doświadczenie w kontaktach z tymi sądami lub trybunałami albo mogą być przedmiotem toczących się postępowań przed nimi, chociaż w praktyce azylowej zdarza się to dość rzadko.

Osoby oskarżone

Akt oskarżenia wniesiony przez międzynarodowy trybunał karny lub sąd jest z reguły uznawany za spełniający wymóg „poważnych podstaw, aby sądzić” zgodnie z art. 1 ust. F Konwencji dotyczącej statusu uchodźców. W

³⁴ MTK, „[O Trybunale](#)”. Więcej informacji o mandacie, procedurach, instrumentalnych sprawach i orzeczeniach [Międzynarodowego Trybunału Karnego](#) można znaleźć na jego stronie internetowej.

³⁵ Więcej informacji o mandacie, procedurach, instrumentalnych sprawach i orzeczeniach [Międzynarodowego Trybunału Karnego dla byłej Jugosławii Organizacji Narodów Zjednoczonych](#) można znaleźć na jego stronie internetowej.

³⁶ MTKR, „[MTKR w skrócie](#)”. Więcej informacji o mandacie, procedurach, instrumentalnych sprawach i orzeczeniach [Międzynarodowego Mechanizmu Rezydualnego dla Trybunałów Karnych Organizacji Narodów Zjednoczonych](#) można znaleźć na jego stronie internetowej.

tym przypadku ciężar dowodu zostaje przeniesiony na wnioskodawcę, co tworzy założenie wykluczenia możliwe do odrzucenia w pewnych warunkach³⁷. Jeżeli dana osoba zostanie następnie uniewinniona z powodów materialnych (a nie proceduralnych), po zbadaniu dowodów na poparcie zarzutów, nie można już powoływać się na akt oskarżenia, aby stwierdzić, że istnieją „poważne podstawy, aby sądzić”, że dana osoba popełniła przestępstwa, o które została oskarżona³⁸.

■ Osoby uniewinnione

Konsekwencje uniewinnienia przez międzynarodowy trybunał lub sąd karny nie różnią się zbyt od podobnego orzeczenia wydanego przez krajowy sąd karny z pełnym poszanowaniem międzynarodowych standardów związanych z prawem do rzetelnego procesu sądowego. Należy jednak pamiętać, że środki dochodzeniowe i zasoby, które mogą być wykorzystane przez te sądy, są szersze i bardziej dalekosiężne, ponieważ ich praca koncentruje się na szczególnie poważnych przestępstwach potępianych przez społeczność międzynarodową i na określonych państwach.

Wykluczenie może mieć nadal zastosowanie w odniesieniu do przestępstw, od których dana osoba została uniewinniona w świetle niższego progu dowodowego stosowanego w procedurze azylowej (nie ma wystarczających dowodów, aby stwierdzić winę „ponad wszelką wątpliwość”, są jednak wystarczające dowody, aby uzasadnić stwierdzenie „poważnych podstaw, aby sądzić”), lub w odniesieniu do przestępstw nieobjętych pierwotnym aktem oskarżenia (które zostały zidentyfikowane podczas badania wykluczenia lub w ramach krajowego postępowania karnego). Podstawą wykluczenia może być również inna kwalifikacja prawna zachowania przestępczego (np. brak elementów konstytutywnych zbrodni przeciwko ludzkości, ludobójstwa lub zbrodni wojennych, ale istnieją poważne podstawy, aby sądzić, że dana osoba popełniła poważne przestępstwo (o charakterze niepolitycznym), takie jak zabójstwo, tortury, zgwałcenie itp.). Co więcej, uniewinnienie może być wynikiem przyczyn proceduralnych, technicznych lub innych³⁹.

■ Świadkowie

Fakt, że dana osoba została dopuszczona do zeznań w charakterze świadka przez międzynarodowy trybunał/sąd karny nie wyklucza ewentualnego udziału w popełnieniu poważnych przestępstw (o charakterze niepolitycznym). Prawdą jest, że prokuratura przeprowadza kontrolę w celu oceny wiarygodności świadków, którzy mają brać udział w postępowaniu karnym⁴⁰, ale zdolność do złożenia wiarygodnych zeznań jest czymś innym niż faktyczne zachowanie danej osoby. Mogą to być „świadkowie faktyczni”, którzy mają wiedzę i zeznają o tym, co się wydarzyło (mogą to być świadkowie przestępstwa, gdy doznali krzywdy i zeznają jako świadkowie o tym, co ich spotkało), lub „świadkowie wtajemniczeni”, którzy mają bezpośredni związek z oskarżonym. Świadkowie ci mogą zostać wezwani lub poproszeni o złożenie zeznań przez prokuratora, obronę, pełnomocnika ofiar przestępstwa lub samych sędziów⁴¹. W praktyce mogą wystąpić przypadki, w których osoby, które mogą mieć pewien udział w popełnieniu poważnych przestępstw i które są objęte

³⁷ UNHCR, [Wytyczne UNHCR w sprawie ochrony międzynarodowej nr 5: stosowanie klauzul dotyczących wykluczenia:art. 1 ust. F Konwencji dotyczącej statusu uchodźców z 1951 r.](#), HCR/GIP/03/05, pkt 34, s. 9.

³⁸ Zob. Wysoki komisarz Narodów Zjednoczonych i MTKJ, [Notatka z posiedzenia ekspertów w sprawie komplementarności międzynarodowego prawa uchodźczego, międzynarodowego prawa karnego i prawa międzynarodowego praw człowieka](#), Arusza, Tanzania, lipiec 2011 r., pkt 41, s. 7.

³⁹ Aby uzyskać więcej informacji, zob. EASO, [Wykluczenie: art. 12 i 17 dyrektywy w sprawie kwalifikowania – analiza sądowa](#), wydanie 2, 2020 r., s. 56–57.

⁴⁰ Rozporządzenie 36, [Regulamin Prokuratury](#), wejście w życie 23 kwietnia 2009 r.: „Wybór osób do przesłuchania – 1. Wybierając osoby do przesłuchania w ramach postępowania przygotowawczego, prokuratura ocenia między innymi **wiarygodność danej osoby** i należyte bierze pod uwagę jej bezpieczeństwo i dobro, w tym wszystkie aspekty związane z ryzykiem ponownej traumatyzacji”.

⁴¹ Więcej informacji na temat świadków w procedurach MTK można znaleźć na stronie internetowej MTK „[Sądzenie osób za ludobójstwo, zbrodnie wojenne, zbrodnie przeciwko ludzkości i agresję](#)”.

postępowaniem karnym w państwach trzecich, są dopuszczane do zeznawania jako świadkowie obrony w postępowaniach przed międzynarodowymi trybunałami karnymi, również podczas zatrzymania⁴².

e) Procedury ekstradycyjne i inne formy współpracy w sprawach karnych

Procedury ekstradycyjne i inne formy współpracy w sprawach karnych mogą dostarczyć istotnych informacji o stanie faktycznym i okolicznościach dotyczących toczącego się postępowania karnego lub prawomocnego wyroku skazującego wydanego w stosunku do określonej osoby, która wystąpiła o ochronę międzynarodową w państwie azylu lub jest jej beneficjentem. Dostęp urzędnika prowadzącego sprawę do odpowiednich baz danych i informacji dotyczących procedur ekstradycyjnych i innych form współpracy jest uzależniony od ustawodawstwa krajowego i praktyki krajowej.

■ Europejski nakaz aresztowania

Europejski nakaz aresztowania (ENA) jest uproszczoną procedurą transgranicznego przekazania sądowego w celu ścigania lub wykonania kary pozbawienia wolności lub środka zabezpieczającego. Procedura ta obowiązuje od 1 stycznia 2004 r. we wszystkich państwach członkowskich i zastąpiła przewlekłe procedury ekstradycyjne, które wcześniej obowiązywały między państwami UE⁴³. ENA może być wydany przez krajowy organ sądowy w celu ścigania osoby, gdy przestępstwo, za które osoba jest ścigana, jest zagrożone karą maksymalną w wysokości co najmniej 1 roku pozbawienia wolności lub w celu wykonania kary pozbawienia wolności lub środka zabezpieczającego, gdy osoba poszukiwana została skazana na karę pozbawienia wolności wynoszącą co najmniej 4 miesiące.

ENA może być cennym źródłem istotnych i wiarygodnych informacji dotyczących (potencjalnych) przestępstw popełnionych przez osobę ubiegającą się o azyl lub osobę korzystającą z ochrony międzynarodowej, a tym samym przydatnych do wykrycia lub zbadania ewentualnego przypadku wykluczenia. Europejski nakaz aresztowania zawiera następujące informacje⁴⁴:

- tożsamość i obywatelstwo osoby, do której skierowany jest wniosek;
- nazwisko i imię, adres, telefon i faks oraz adres e-mail wydającego nakaz organu sądowego;
- dowody istnienia podlegającego wykonaniu wyroku, środka zabezpieczającego lub jakiegokolwiek innego podlegającego wykonaniu orzeczenia sądowego mającego analogiczny skutek prawny;
- charakter i kwalifikacja prawna przestępstwa;
- opis okoliczności popełnienia przestępstwa, w tym jego czas i miejsce oraz stopień jego popełnienia przez osobę, której dotyczy wniosek;
- orzeczona kara, jeśli istnieje prawomocny wyrok, lub skala przewidzianych za to przestępstwo kar w świetle prawodawstwa wydającego nakaz państwa członkowskiego;
- jeśli to możliwe, inne skutki przestępstwa.

■ Procedura ekstradycyjna

⁴² Joris van Wijk, [‘When International Justice Collides with Principles of International Protection; assessing the consequences of ICC Witnesses seeking asylum, defendants being acquitted and convicted being released’](#), *Leiden Journal of International Law*, t. 26, nr 01, 2013.

⁴³ Zob. decyzja ramowa Rady 2002/584/WSiSW: [decyzja ramowa Rady z dnia 13 czerwca 2002 r.](#) w sprawie europejskiego nakazu aresztowania i procedury wydawania osób między państwami członkowskimi; więcej informacji na temat podstaw ENA, sposobu jego funkcjonowania, kontroli proporcjonalności, praw proceduralnych, statystyk, wykonania i innych istotnych dokumentów można znaleźć na stronie Komisji Europejskiej [„Europejski nakaz aresztowania – informacje ogólne”](#).

⁴⁴ Artykuł 8 decyzji ramowej Rady 2002/584/WSiSW: [decyzji ramowej Rady z dnia 13 czerwca 2002 r.](#) w sprawie europejskiego nakazu aresztowania i procedury wydawania osób między państwami członkowskimi.

Procedura ekstradycyjna pomiędzy dwoma państwami odbywa się zazwyczaj na podstawie traktatów międzynarodowych, których oba państwa są stronami, lub na podstawie umów dwustronnych, lub umów o ekstradycji ad hoc, opartych na oczekiwaniu wzajemności w przyszłości. Osoby podlegające procedurze ekstradycyjnej są albo ścigane za przestępstwo, albo poszukiwane w celu odbycia kary w państwie wnioskującym.

Uwaga

Czasami wnioski o ekstradycję są wykorzystywane przez państwa przeciwko oponentom, z powodów politycznych, dlatego należy zachować ostrożność przy uwzględnianiu informacji uzyskanych w ramach tych procedur przy rozpatrywaniu wniosku o udzielenie azylu danej osoby lub w ramach ewentualnej procedury wycofania.

W zależności od obowiązujących traktatów/umów oraz prawa krajowego i praktyki krajowej ekstradycja może nastąpić tylko wtedy, gdy wniosek o ekstradycję spełnia minimalne wymagania, takie jak:

- minimalny wymiar kary, który mógłby zostać zastosowany lub został zastosowany przez sąd karny w państwie wnioskującym;
- podwójna odpowiedzialność karna (czyn jest uznawany za przestępstwo zarówno w państwie wnioskującym, jak i w państwie wezwanym);
- postępowanie w państwie wnioskującym jest zgodne z wymogami rzetelnego procesu, które są uznawane na arenie międzynarodowej (zob. [załącznik B. Istotne pojęcia prawa karnego i postępowania karnego](#));
- nie istnieje bezpośrednie/pośrednie poważne ryzyko prześladowania lub poważnej krzywdy w następstwie ekstradycji w państwie wnioskującym, w tym poprzez późniejszy powrót/późniejsze wydanie do innego państwa (np. tortury, nieludzkie lub poniżające traktowanie lub karanie, kara śmierci itp.);
- przestępstwo, które jest przedmiotem wniosku, nie jest przestępstwem o charakterze politycznym (niektóre konwencje/traktaty o ekstradycji określają kategorie przestępstw, które w żadnym wypadku nie mogą być uznane za przestępstwa o charakterze politycznym, takie jak zbrodnie wojenne, zbrodnie przeciwko ludzkości, przestępstwa terrorystyczne itp.).

Należy zauważyć, że przestępstwa wymienione w traktatach/umowach o ekstradycji nie mogą być automatycznie uznawane za poważne i konieczne jest dokładne zbadanie sprawy.

W porównaniu ze współpracą między państwami członkowskimi na podstawie ENA procedury ekstradycyjne wymagają więcej formalności, w tym dokładnego sprawdzenia przestępstwa, z powodu którego złożono wniosek o ekstradycję, oraz sposobu prowadzenia postępowania karnego w państwie wnioskującym, co sprawia, że proces ten jest dłuższy. Ponadto warunek podwójnej odpowiedzialności karnej musi być sprawdzany prawie w każdym przypadku.

Podobnie jak w przypadku ENA, akta sprawy o ekstradycję z reguły zawierają informacje o przestępstwie i indywidualnym zachowaniu osoby poszukiwanej, jednak dostęp organu rozstrzygającego do nich może być ograniczony przez obowiązujące przepisy. Tocząca się procedura azylowa oznacza, że ekstradycja poszukiwanej osoby do państwa pochodzenia może nastąpić tylko wtedy, gdy wypełnione zostaną zobowiązania państwa wezwanego do przestrzegania zasady non-refoulement. Wymaga to ustalenia, czy dana osoba kwalifikuje się do możliwości otrzymania ochrony międzynarodowej, zanim będzie można podjąć decyzję, czy wydanie jej do państwa wnioskującego będzie zgodne z zasadą non-refoulement. W przypadku wniosku o ekstradycję z państwa pochodzenia osoby już uznanej za uchodźcę osoba poszukiwana korzysta z ochrony przed odesłaniem (w formie ekstradycji), chyba że zostanie stwierdzone, że istnieją podstawy uzasadniające odebranie jej statusu uchodźcy. Może to być spowodowane kwestiami związanymi z wykluczeniem lub opierać

się na ponownej ocenie sprawy, w której stwierdza się, że dana osoba wcale nie obawiała się prześladowań. Zob. również rozdział II, [część B.4. Poważne przestępstwo i zagrożenie dla bezpieczeństwa lub społeczności państwa członkowskiego](#).

Wreszcie, co nie mniej ważne, decyzja o dopuszczeniu do ekstradycji lub odmowie ekstradycji do państwa trzeciego niekoniecznie będzie determinowała decyzję o wykluczeniu danej osoby z ochrony międzynarodowej lub o cofnięciu takiej ochrony. Jak we wszystkich przypadkach, wykluczenie może być zastosowane, jeżeli istnieją poważne podstawy, aby sądzić, że dana osoba jest indywidualnie odpowiedzialna za popełnienie poważnego przestępstwa o charakterze niepolitycznym.

Czerwone noty Interpolu⁴⁵

Czerwona nota to wniosek do organów ścigania na całym świecie o zlokalizowanie i tymczasowe aresztowanie osoby w oczekiwaniu na ekstradycję, wydanie⁴⁶ lub podobne działania prawne. Czerwona nota **nie jest międzynarodowym nakazem aresztowania**, ani nie stanowi wniosku o ekstradycję, co oznacza, że nie można dokonać ekstradycji lub wydania osoby na podstawie samej czerwonej noty.

Czerwone noty są wydawane dla uciekinierów poszukiwanych w celu postawienia ich w stan oskarżenia lub odbycia kary. Następuje to po postępowaniu sądowym w państwie, które złożyło wniosek. Nie zawsze jest to kraj pochodzenia danej osoby, ale może to być państwo, w którym popełniono przestępstwo, lub państwo, którego obywatele padli ofiarą przestępstwa.

Gdy dana osoba jest poszukiwana w celu postawienia jej w stan oskarżenia, nie została jeszcze skazana i powinna być uważana za niewinną, dopóki nie udowodni się jej winy. Jeżeli osoba jest poszukiwana celem odbycia kary, oznacza to, że została uznana za winną przez sąd w państwie, które złożyło wniosek.

Czerwona nota zawiera **dwa główne rodzaje informacji**:

- informacje umożliwiające identyfikację osoby poszukiwanej, takie jak imię i nazwisko, data urodzenia, narodowość, kolor włosów i oczu, zdjęcia i odciski palców, jeżeli są dostępne;
- informacje związane z przestępstwem, za które jest poszukiwana, zazwyczaj jest to zabójstwo, zgwałcenie, molestowanie dzieci lub napad z bronią w rękę.

Czerwone noty są publikowane przez Interpol na wniosek państwa członkowskiego i muszą być zgodne z przepisami Interpolu. Zgodnie z art. 3 Konstytucji Interpolu, **noty międzynarodowe nie mogą być oparte na działaniach o charakterze politycznym, wojskowym, religijnym lub rasowym**.

Inne rodzaje not mogą być wydawane na przykład w celu zebrania dodatkowych informacji o tożsamości, miejscu pobytu lub działalności danej osoby w związku z przestępstwem, w celu ostrzeżenia o działalności przestępczej danej osoby, jeżeli dana osoba jest uważana za potencjalne zagrożenie dla bezpieczeństwa publicznego, w celu dostarczenia informacji o sposobie działania, przedmiotach, urządzeniach lub metodach ukrywania się stosowanych przez przestępców itp.

Urzednicy prowadzący sprawę powinni ocenić informacje uzyskane z akt Interpolu w świetle wszystkich istotnych okoliczności sprawy. Należy pamiętać, że informacje rozpowszechniane za pośrednictwem systemu Interpol (np. w kontekście czerwonej noty) pochodzą z kraju, który wystąpił o wydanie czerwonej noty lub umieścił informacje w internetowych bazach danych INTERPOL, do których dostęp mają inne państwa członkowskie organizacji. Ma to znaczenie, ponieważ urzednicy prowadzący sprawę muszą mieć świadomość, że informacje, takie jak **nakaz aresztowania lub opis przestępstwa**

⁴⁵ Oficjalne informacje są dostępne na stronie internetowej Interpolu, w części „About Notices” (O notach).

⁴⁶ Czerwone noty Interpolu mogą być wykorzystywane na przykład w celu doprowadzenia do aresztowania danej osoby w ramach postępowania dotyczącego wykonania ENA.

przypisanego danej osobie, które towarzyszą czerwonej nodce, nie zostały sporządzone ani sprawdzone pod względem prawidłowości przez Interpol, lecz przekazane organizacji przez dane państwo – często państwo pochodzenia poszukiwanej osoby. Warto także zauważyć, że niektóre państwa korzystają z możliwości oferowanej przez Interpol, aby wydawać „dyfuzje” w odniesieniu do osób poszukiwanych, które to dyfuzje są podobne do czerwonych not, jeśli chodzi o ich zakres i przeznaczenie, ale które mogą być umieszczane przez państwo członkowskie bezpośrednio w bazach danych Interpolu, bez konieczności uzyskania zgody Interpolu przed ich wydaniem.

Link do rozdziału II, część A.2.2. [Szczególne okoliczności](#)

Załącznik A. Lista szczególnych okoliczności, które można wziąć pod uwagę w ramach indywidualnej analizy wagi przestępstwa (niewyczerpująca)

Poniżej znajduje się lista okoliczności, które można wziąć pod uwagę przy ocenie, czy dane przestępstwo można uznać za wystarczająco poważne, aby osiągnąć próg konieczny do zastosowania art. 12 ust. 2 lit. b) i art. 17 ust. 1 lit. b) dyrektywy w sprawie kwalifikowania. Należy je rozpatrywać łącznie z kryteriami wymienionymi przez TSUE w sprawie *Ahmed* (zob. rozdział II, część [A.2.b Co sprawia, że przestępstwo jest poważne?](#)).

Lista ta ma jedynie charakter orientacyjny i nie powinna być rozumiana jako wyczerpująca. Elementy te opierają się na krajowym prawie karnym i krajowej praktyce państw UE+.

Ponadto, chociaż elementy z tej listy dotyczą indywidualnego profilu wnioskodawcy i motywów popełnienia przestępstwa (oznaczone *) i powinny być postrzegane jako część analizy, czy przestępstwo osiągnęło próg wagi, niektóre z nich mogą być również istotne dla oceny indywidualnej odpowiedzialności, w szczególności *mens rea* (wiedza i zamiar). Na przykład element może w pewnych okolicznościach stanowić podstawę znoszącą odpowiedzialność indywidualną. Jeżeli jakiś element nie stanowi podstawy znoszącej odpowiedzialność indywidualną, można go jednak wziąć pod uwagę przy ocenie wagi przestępstwa. Na przykład niedobrowolne odurzenie znosi indywidualną odpowiedzialność, ale fakt, że sprawca użył narkotyków do popełnienia przestępstwa, powinien być oceniany pod kątem wagi.

Czynniki dotyczące czynu

- **Sposób popełnienia przestępstwa** (np. użycie przemocy, broni)
- **Motywacja do popełnienia przestępstwa*** (np. przestępstwo z nienawiści)
- **Premedytacja przestępstwa*** (np. czy przestępstwo było „w afekcie” czy zaplanowane)
- **Częstotliwość i skala czynu przestępczego**
- **Zachowanie sprawcy (sprawców) po popełnieniu przestępstwa*** (np. próba ukrycia dowodów, współpraca z policją)
- **Liczba sprawców** (np. czy czyn został popełniony w grupie)
- **Opłatność przestępstwa** (np. czy z przestępstwa osiągnięto wysoki zysk)
- **Czas popełnienia przestępstwa** (np. czy przestępstwo zostało popełnione w czasie zwolnienia warunkowego/za kaucją, w godzinach nocnych)
- **Miejsce popełnienia przestępstwa** (np. czy przestępstwo zostało popełnione w domu ofiary przestępstwa, w miejscu kultu religijnego, w miejscu zgromadzeń politycznych itp.)
- **Przestępstwo popełnione pod wpływem alkoholu lub narkotyków*** (w przypadku, gdy te elementy nie są wystarczające, aby znieść odpowiedzialność indywidualną)
- **Szkody przekraczające środki niezbędne do osiągnięcia założonego celu*** (np. celowa i bezinteresowna przemoc lub uszkodzenie mienia)
- **Dodatkowe poniżenie, upokorzenie ofiary (ofiar) przestępstwa** (np. robienie zdjęć w ramach przestępstwa seksualnego, obelgi)

Czynniki dotyczące (profilu) ofiary (ofiar) przestępstwa

- **Liczba ofiar**
- **Wiek ofiary (ofiar)** (np. małoletni, osoba starsza)
- **Podatność ofiary (ofiar) na zagrożenia** (np. niepełnosprawność umysłowa)
- **Oficjalne stanowisko ofiary (ofiar)** (np. policjant, lekarz itp.)
- **Szczególny stosunek do wnioskodawcy** (np. członek rodziny, stosunek, z którego wynika obowiązek opieki/zależności, nadużycie władzy lub zaufania)

Czynniki dotyczące (profilu) wnioskodawcy

- **Wiek i stan zdrowia*** (np. gdy te elementy nie są wystarczające, aby znieść indywidualną odpowiedzialność)
- **Stanowisko służbowe*** (np. członek rządu, policjant)
- **Sytuacja rodzinna i społeczna*** (np. osoba potencjalnie wykluczona, będąca częścią wpływowej rodziny, nie ponosiła odpowiedzialności za zachowania przestępcze)
- **„Zawodowość” zachowań przestępczych*** (np. czy wnioskodawca był znany z popełniania przestępstw, czy jego czyny przestępcze stanowiły wyłączone źródło utrzymania)
- **Wcześniejsze zachowania przestępcze***

Link do rozdziału II, część A.2.a. [Czym jest przestępstwo?](#)

Załącznik B. Istotne pojęcia prawa karnego i postępowania karnego

Z uwagi na to, że badanie wykluczenia z powodu popełnienia poważnego przestępstwa (o charakterze niepolitycznym) odnosi się do prawa karnego i postępowania karnego, znajomość podstawowych zasad i kluczowych pojęć tych dwóch dziedzin jest niezbędna do właściwego stosowania tej podstawy wykluczenia i prawidłowego zrozumienia dostępnych informacji dotyczących toczącej się lub zakończonej sprawy karnej. W szczególności ważne jest, aby urzędnicy prowadzący sprawę rozumieli, które elementy są istotne dla ich oceny wykluczenia i jak należy je uwzględniać.

Wiedza ta pomoże także urzędnikowi prowadzącemu sprawę w ustaleniu wiarygodności informacji uzyskanych na drodze postępowania karnego lub orzeczeń organów odpowiedzialnych za badanie okoliczności popełnienia przestępstwa oraz za ustalenie winy i kary dla sprawcy.

Należy zauważyć, że w państwach UE+ krajowe systemy wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych i ustawodawstwo różnią się od siebie, a w prawie karnym i postępowaniu karnym mogą być stosowane różne pojęcia.

Czym jest „prawo karne”?

Prawo karne to zbiór norm prawnych, które określają, jakie czyny stanowią przestępstwa, warunki odpowiedzialności karnej, kary i inne środki, które są stosowane lub podejmowane przez sądy w przypadku osób, które popełniły przestępstwa, w celu ochrony ważnych wartości społecznych.

Czym jest „postępowanie karne”?

Prawo postępowania karnego określa procedury stosowane przez uczestników postępowania karnego w celu zapewnienia, że przestępstwa są prawidłowo badane, a ich sprawcy sprawiedliwie karani zgodnie z prawem. Obejmuje ono zasady postępowania przedprocesowego i procesowego dotyczącego przestępstw oraz zasady wykonywania orzeczeń wydanych w sprawach karnych.

W niniejszym poradniku nie starano się wyczerpująco omówić pojęć z zakresu prawa karnego (procesowego), a przedstawione wyjaśnienia nie mogą i nie powinny zastąpić definicji prawnych oraz kryteriów/wymagań zgodnych z obowiązującymi przepisami i odpowiednimi normami.

Inne istotne pojęcia i definicje można znaleźć w prawie krajowym i międzynarodowym, doktrynie oraz dostępnych glosariuszach⁴⁷.

Ogólne zasady mające zastosowanie do systemów wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych

[Zasada legalizmu](#)

[Domniemanie niewinności](#)

[Ciężar i standard dowodu](#)

[Zakaz ponownego sądenia lub karania w postępowaniu karnym za ten sam czyn zabroniony pod groźbą kary](#)

[Jurysdykcja uniwersalna](#)

⁴⁷ Zob. Centrum Tłumaczeń dla Organów Unii Europejskiej, [Interaktywna terminologia dla Europy](#), 2018 r.

Pojęcia z zakresu prawa karnego	Pojęcia z zakresu postępowania karnego
Stosowanie w czasie	Wcześniejsza skarga
Stosowanie terytorialne	Etap postępowania przygotowawczego (postępowanie przedsądowe)
Klasyfikacja przestępstw	Decyzja o wniesieniu oskarżenia
Popęlnienie przestępstwa	Postępowanie przedprocesowe
Usiłowanie	Postępowanie sądowe
Okoliczności łagodzące i obciążające	Orzeczenie sądu
Zbieg przestępstw	Dowody i środki dowodowe
Przestępstwa trwałe i złożone	Prawo do rzetelnego procesu sądowego
Przedawnienie	Tymczasowe aresztowanie
Stosowanie kary	Przeszukanie
Odroczenie stosowania kary/zawieszenie wykonania kary	Podejrzany
Warunkowe zwolnienie	Osoba oskarżona
	Skazany przestępca

Ogólne zasady mające zastosowanie do systemów wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych

Podstawą sprawiedliwego systemu karnego jest zbiór ogólnych zasad i reguł, które mają uniwersalne zastosowanie, niezależnie od krajowego systemu prawnego, i zapewniają rzetelność i prawidłowość wymierzania sprawiedliwości w przypadku popełnienia przestępstwa.

Zasada legalizmu, domniemanie niewinności, zakaz ponownego sądenia lub karania w postępowaniu karnym za ten sam czyn zabroniony pod groźbą kary oraz ciężar i standard dowodu to cztery podstawowe zasady wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych.

Zasada legalizmu

[\[link do strony głównej\]](#)

Wszystkie czyny uznawane za przestępstwo na terytorium państwa, w tym sankcje, które należy za nie stosować, muszą być określone przez prawo. Ta ogólna zasada znana jest jako zasada legalizmu lub *nullum crimen, nulla poena sine lege* i jest uznawana niemal we wszystkich systemach sądownictwa karnego na świecie.

Zasada legalizmu obejmuje cztery wymiary.

a. Przepisy karne są spisane

Zasady postępowania karnego i kary muszą być zapisane w ustawie. Niepisane lub stworzone przez sędziego zasady karne nie spełniają tego wymogu.

b. Prawo karne jest jasne

Przepisy karne muszą być jasne, aby ostrzegać potencjalnych łamiących prawo o tym, co stanowi czyn niedozwolony i jaka jest przewidziana przez prawo kara. Jeżeli znaczenie lub stosowanie określonego przepisu prawa karnego jest niejasne, nie można nadać mu szerszej interpretacji, niekorzystnej dla osoby objętej postępowaniem karnym.

c. Zakaz kryminalizacji przez analogię

Prawo karne należy interpretować w sposób ścisły, nie rozszerzając jego stosowania na inne zachowania, które są podobne do tych, które są karalne. Nie oznacza to jednak, że prawo musi być interpretowane w sposób sztywny, który byłby sprzeczny z jego przesłankami.

d. Zasada niedziałania wstecz prawa karnego

Określone zachowanie może stanowić przestępstwo tylko wtedy, gdy było tak zdefiniowane w momencie jego popełnienia. Dlatego nowe przepisy karne nie powinny delegalizować zachowań, które miały miejsce w przeszłości, przed ich uchwaleniem.

Domniemanie niewinności

[\[link do strony głównej\]](#)

Domniemanie niewinności jest podstawowym prawem w wymiarze sprawiedliwości w sprawach karnych. Gwarantuje ono, że każdy jest uważany za niewinnego, dopóki niezawisły sąd nie uzna go za winnego. Prawo do zachowania milczenia i do obecności na rozprawie jest ściśle związane z tą ogólną zasadą⁴⁸.

Ciężar i standard dowodu

[\[link do strony głównej\]](#)

W postępowaniu karnym oskarżyciel ma obowiązek udowodnić oskarżenie ponad wszelką wątpliwość. Zasada ta jest bezpośrednio związana z domniemaniem niewinności i zapewnia jego urzeczywistnienie. Standard dowodu jest osiągnięty, jeżeli na podstawie dowodów nie ma innego racjonalnego wyjaśnienia niż to, że oskarżony jest winny. W przypadku uzasadnionych wątpliwości sąd musi rozstrzygnąć sprawę na korzyść oskarżonego (*in dubio pro reo*).

Ciężar dowodu może przejść z oskarżyciela na oskarżonego w przypadku prawnego i faktycznego domniemania odpowiedzialności karnej przy bardzo surowych wymaganiach przewidzianych przez prawo karne (np. w przypadku posiadania nielegalnych przedmiotów, takich jak narkotyki lub broń).

Zakaz ponownego sądenia lub karania w postępowaniu karnym za ten sam czyn zabroniony pod groźbą kary

[\[link do strony głównej\]](#)

Nikt nie może być ponownie sądzony lub karany w postępowaniu karnym za przestępstwo, od którego został już prawomocnie uniewinniony lub za które został skazany zgodnie z ustawą i procedurą karną państwa. Jest to zasada, która jest powszechnie akceptowana i stanowi wyznacznik dla systemu wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych na poziomie krajowym.

Na szczeblu międzynarodowym nie ma ogólnej zgody co do tego, że osoba nie powinna ponosić odpowiedzialności karnej za to samo zachowanie w dwóch lub więcej państwach (na przykład zdarzają się przypadki, że obywatele państw trzecich stają przed nowymi procesami karnymi w państwie pochodzenia za to samo przestępstwo, za które odbyli karę w innym państwie). Zakaz ponownego sądenia lub karania w postępowaniu karnym za ten sam czyn zabroniony pod groźbą kary obowiązuje jednak w Unii Europejskiej⁴⁹.

⁴⁸ Agencja Praw Podstawowych UE, *Presumption of Innocence and Related Rights – Professional perspectives*, 2021.

⁴⁹ Artykuł 50 *Karty praw podstawowych Unii Europejskiej*, (C 202, 7.6.2016, s. 389).

Jurysdykcja uniwersalna

[\[link do strony głównej\]](#)

Jurysdykcja uniwersalna jest „definiowana jako »zasada prawna pozwalająca państwu na wszczęcie postępowania karnego lub wymagająca tego w odniesieniu do niektórych przestępstw, niezależnie od miejsca popełnienia przestępstwa i narodowości sprawcy lub ofiary«. Mówi się, że zasada ta stanowi odstępstwo od zwykłych zasad jurysdykcji karnej wymagających terytorialnego lub osobistego związku z przestępstwem, sprawcą lub ofiarą. Ale uzasadnienie takiego stanowiska jest szersze: »opiera się na założeniu, że niektóre przestępstwa są tak szkodliwe dla interesów międzynarodowych, że państwa są uprawnione, a nawet zobowiązane do wszczęcia postępowania przeciwko sprawcy, niezależnie od miejsca popełnienia przestępstwa i narodowości sprawcy lub ofiary«. Jurysdykcja uniwersalna pozwala na sądenie zbrodni międzynarodowych popełnionych przez kogokolwiek, gdziekolwiek na świecie”⁵⁰.

Pojęcia z zakresu prawa karnego

Stosowanie w czasie

[\[link do strony głównej\]](#)

Prawo karne stosuje się do wszystkich przestępstw popełnionych w czasie jego obowiązywania. W przypadkach, gdy kara przewidziana przez ustawę za dane przestępstwo w chwili jego popełnienia została zmniejszona przez późniejsze ustawodawstwo, w zależności od prawa krajowego można zastosować przepis korzystniejszy.

Stosowanie terytorialne

[\[link do strony głównej\]](#)

Prawo karne danego państwa stosuje się do wszystkich przestępstw popełnionych na jego terytorium, w tym na statkach lub samolotach zarejestrowanych w tym państwie.

Klasyfikacja przestępstw

[\[link do strony głównej\]](#)

W ustawodawstwie krajowym przestępstwa są zazwyczaj grupowane w różnych kategoriach na podstawie naruszanych wartości społecznych lub ich wagi (np. przestępstwa przeciwko życiu i integralności cielesnej, przestępstwa przeciwko mieniu, przestępstwa finansowe, przestępstwa związane z narkotykami, cyberprzestępstwa itp.). Mogą występować różnice dotyczące zasad postępowania stosowanych w odniesieniu do niektórych rodzajów przestępstw oraz kompetencji niektórych sądów w zakresie orzekania w sprawie poszczególnych przestępstw.

Popęlnienie przestępstwa

[\[link do strony głównej\]](#)

Popęlnienie przestępstwa oznacza popęlnienie któregośkolwiek z czynów, które prawo karze jako przestępstwo dokonane lub jako usiłowanie popęlnienia, a także udział w ich popęlnieniu jako współsprawca, podżegacz lub osoba biorąca udział w cudzym przestępstwie w sposób niesprawczy.

⁵⁰ Philippe Xavier, *The principles of universal jurisdiction and complementarity: how do the two principles intermesh?*, International Review of the Red Cross, Selected articles on international humanitarian law, t. 88, nr 862, czerwiec 2006 r., s. 377.

Usiłowanie

[\[link do strony głównej\]](#)

Usiłowanie popełnienia przestępstwa wymaga, aby podjęte zostały istotne kroki w kierunku popełnienia przestępstwa, ale zostały one wstrzymane z przyczyn niezależnych od zamiarów sprawcy.

Okoliczności łagodzące i obciążające

[\[link do strony głównej\]](#)

Mowa tu o okolicznościach, które zmniejszają lub zwiększają stopień zawinienia osoby, która popełniła przestępstwo, a tym samym mogą wpływać na wymiar kary.

Przykładem okoliczności łagodzących jest popełnienie przestępstwa pod wpływem silnych emocji z powodu prowokacji, pełne pokrycie szkody materialnej, która została wyrządzona przez bezprawne zachowanie, okoliczności popełnienia przestępstwa sprawiające, że przestępstwo jest mniej poważne itp.

Następujące okoliczności obciążające mogą zwiększyć zawinienie osoby za popełnione przestępstwo: popełnienie czynu we współdziałaniu z kilkoma osobami, popełnienie przestępstwa z okrucieństwem lub poddanie ofiary poniżającemu traktowaniu, popełnienie przestępstwa metodami lub środkami mogącymi zagrozić innym osobom lub mieniu, popełnienie przestępstwa z wykorzystaniem stanu oczywistej bezbronności osoby pokrzywdzonej z powodu wieku, stanu zdrowia, niepełnosprawności lub innych przyczyn itp.

Zbieg przestępstw

[\[link do strony głównej\]](#)

Dwa lub więcej przestępstw może popełnić ta sama osoba, na skutek odrębnych działań lub zaniechań, lub gdy jedno z przestępstw zostało popełnione w celu dokonania lub ukrycia innego przestępstwa. Może również dojść do zbiegu przestępstw, gdy działanie lub zaniechanie, którego dopuściła się dana osoba, ze względu na okoliczności, w jakich miało miejsce, lub skutki, jakie wywołało, może zostać zakwalifikowane pod kilka przestępstw.

Przestępstwa trwałe i złożone

[\[link do strony głównej\]](#)

W przypadku przestępstwa trwałego i złożonego nie występuje wielość przestępstw.

Przestępstwo ma charakter trwały, gdy osoba popełnia w różnych odstępach czasu, ale na podstawie tego samego postanowienia, działania lub zaniechania, które przedstawiają, każde w części, znamiona tego samego przestępstwa.

Przestępstwo jest złożone, gdy jego znamiona zawierają, jako element lub jako okoliczność obciążającą, działanie lub zaniechanie, które samo w sobie stanowi przestępstwo przewidziane przez prawo karne.

Stosowanie kary

[\[link do strony głównej\]](#)

Prawo karne przewiduje rodzaj kary, która może zostać zastosowana za popełnienie przestępstwa (np. kara pozbawienia wolności, grzywna itp.) oraz jej minimalne i maksymalne wymiary (np. minimalnie 1 rok i maksymalnie 5 lat pozbawienia wolności). Z reguły tylko mniej poważne przestępstwa są karane grzywną, w przeciwieństwie do innych poważniejszych przestępstw, które uzasadniają stosowanie surowszych kar, np. zatrzymanie w ośrodku detencyjnym.

Do sądu należy decyzja o karze, jaką należy wymierzyć za popełniony czyn. Określenie czasu trwania lub wysokości kary odbywa się zazwyczaj w zależności od ciężaru popełnionego przestępstwa i stopnia zawinienia, a także, w stosownych przypadkach, niebezpieczeństwa sprawcy.

W zależności od obowiązującego prawa karnego kryteria, które mogą być brane pod uwagę w tym względzie, obejmują: okoliczności i sposób popełnienia przestępstwa, jak również użyte środki, stan zagrożenia, jaki powstał dla chronionej wartości, charakter i wagę spowodowanego skutku lub innych konsekwencji przestępstwa, powód popełnienia przestępstwa i cel itp.

Odroczenie stosowania kary/zawieszenie wykonania kary

[\[link do strony głównej\]](#)

Zazwyczaj w przypadku mniej poważnych przestępstw sąd może zgodnie z obowiązującym prawem zarządzić odroczenie stosowania kary lub zawieszenie jej wykonania, gdy była stosowana, ustanawiając okres nadzoru, jeżeli uzna, że natychmiastowe zastosowanie lub wykonanie kary, gdy była stosowana, nie jest konieczne, ale bardziej odpowiednie jest monitorowanie zachowania sprawcy przez określony czas. W tym przypadku osoba została uznana za winną popełnienia przestępstwa, ale kara została odroczone lub zawieszona.

Warunkowe zwolnienie

[\[link do strony głównej\]](#)

Skazany przestępca może zostać tymczasowo zwolniony z zakładu karnego przed upływem kary po odbyciu określonej części kary, jeżeli sąd jest przekonany, że dana osoba może ponownie funkcjonować w społeczeństwie. Często zdarza się, że okres między datą warunkowego zwolnienia a datą wykonania kary stanowi okres nadzoru nad skazanym.

Przedawnienie

[\[link do strony głównej\]](#)

Czas, w którym może zostać wszczęte postępowanie sądowe przeciwko sprawcy przestępstwa, jest zazwyczaj różny w zależności od wagi przestępstwa – od jedynie kilku lat w przypadku drobnych przestępstw do 30 lat lub więcej w przypadku przestępstw, za które grożą bardzo wysokie wyroki. W wielu systemach prawnych nie dochodzi do przedawnienia ciężkich przestępstw, takich jak zabójstwa, zbrodnie wojenne, zbrodnie przeciwko ludzkości.

Pojęcia z zakresu postępowania karnego

Wcześniejsza skarga

[\[link do strony głównej\]](#)

Jeśli chodzi o przestępstwa, w przypadku których wszczęcie postępowania karnego jest uwarunkowane złożeniem uprzedniej skargi przez ofiarę, to zgodnie z obowiązującym prawem brak takiej skargi może spowodować zniesienie odpowiedzialności karnej. W przypadku poważnych przestępstw wszczęcie postępowania karnego z reguły nie jest uzależnione od uprzedniego złożenia skargi przez ofiarę.

Etap postępowania przygotowawczego (postępowanie przedsądowe)

[\[link do strony głównej\]](#)

Badanie okoliczności popełnienia przestępstwa jest inicjowane przez właściwe organy (np. policję, prokuratora) po zgłoszeniu czynu. Ten etap rozpoczyna proces karny i koncentruje się na zebraniu odpowiednich dowodów do ewentualnego procesu.

Policja jest odpowiedzialna za przesłuchiwanie podejrzanych i świadków, dokonuje aresztowań i przeszukań. W zależności od prawa krajowego może ona działać pod nadzorem prokuratora lub może wykonywać niektóre części postępowania przygotowawczego w sprawach karnych na własną rękę.

Prokurator może albo prowadzić dochodzenie w sprawie określonych rodzajów przestępstw (zazwyczaj poważniejszych przestępstw), zlecając policji wykonanie różnych czynności, przesłuchując świadków, albo może nadzorować całe dochodzenie prowadzone przez policję, zezwalając na wykonanie określonych czynności, takich jak przeszukania, konfiskaty, nadzór urządzeń telekomunikacyjnych, które to czynności mają wpływ na prawa podstawowe.

Decyzja o wniesieniu oskarżenia

[\[link do strony głównej\]](#)

Na podstawie wyników postępowania przygotowawczego zazwyczaj prokurator jest organem, który ustala, czy można wnieść oskarżenie do sądu poprzez złożenie skargi i za jakie przestępstwo lub przestępstwa. Takie formalne oskarżenie jest powszechnie uznawane za niezbędny warunek wstępny rozpoczęcia procesu karnego.

Postępowanie przedprocesowe

[\[link do strony głównej\]](#)

W wielu systemach prawnych właściwy sąd może wstępnie stwierdzić, czy na podstawie dowodów zebranych na etapie postępowania przygotowawczego istnieją wystarczające dowody, aby nadać sprawie dalszy bieg.

Postępowanie sądowe

[\[link do strony głównej\]](#)

Na tym etapie, zgodnie z obowiązującymi przepisami, sąd bada dowody przedstawione przez oskarżyciela i oskarżonego i może zdecydować o wprowadzeniu nowych dowodów w celu ustalenia istotnych okoliczności faktycznych, aby zdecydować, czy oskarżony może być odpowiedzialny za zarzucane mu przestępstwo lub przestępstwa.

Orzeczenie sądu

[\[link do strony głównej\]](#)

Orzeczenie wydane na zakończenie postępowania sądowego dotyczy winy lub niewinności oskarżonego za popełnienie przestępstwa oraz kary, która zostanie zastosowana w przypadku uznania go za winnego. Prawo karne stwarza ramy dla wymierzenia kary, jednak kara musi być zindywidualizowana w oparciu o szczególne okoliczności każdego przypadku (np. poprzez uwzględnienie okoliczności łagodzących lub obciążających).

Wyrok pierwszej instancji powinien z reguły podlegać apelacji lub procedurze kontroli orzeczeń sądu zgodnie z obowiązującymi przepisami proceduralnymi i może być uznany za prawomocny dopiero po wydaniu wyroku przez sądy odwoławcze/rewizyjne⁵¹.

Dowody i środki dowodowe

[\[link do strony głównej\]](#)

Dowodem jest każdy element stanu faktycznego, który służy ustaleniu istnienia lub nieistnienia przestępstwa, identyfikacji osoby, która je popełniła, oraz poznaniu okoliczności niezbędnych do sprawiedliwego rozstrzygnięcia sprawy, a także przyczynia się do ustalenia prawdy w postępowaniu karnym.

Dowody można uzyskać w postępowaniu karnym za pomocą różnych środków, takich jak: oświadczenia podejrzanego/oskarżonego, ofiary, świadków, dokumenty, opinie biegłych lub ustalenia, protokoły, fotografie,

⁵¹ Zob. art. 14 ust. 5 [Międzynarodowego paktu praw obywatelskich i politycznych](#), wejście w życie: 23 marca 1976 r.

materialne środki dowodowe oraz wszelkie inne środki dowodowe, które nie są zabronione przez obowiązujące prawo karne procesowe.

W trakcie postępowania przygotowawczego organ prowadzący postępowanie karne powinien z urzędu lub na wniosek zbierać dowody i zarządzać nimi zarówno na korzyść, jak i na niekorzyść podejrzanego lub oskarżonego. W niektórych przypadkach podczas postępowania przygotowawczego mogą być stosowane specjalne metody nadzoru, po uprzednim uzyskaniu zgody właściwego organu, np. przechwytywanie wiadomości lub wszelkiego rodzaju komunikatów na odległość, dostęp do systemu komputerowego, nadzór wideo, audio lub fotograficzny, uzyskiwanie danych o transakcjach finansowych danej osoby, wykorzystanie tajnych służb śledczych itp.

Dowody uzyskane w wyniku tortur, dowody z nich pochodzące oraz dowody uzyskane nielegalnie nie mogą być wykorzystane w postępowaniu karnym.

Dowody nie mają wartości ustalonej z góry przez prawo i podlegają swobodnej ocenie organów sądowych po dokonaniu oceny wszystkich dowodów podanych w danej sprawie.

Prawo do rzetelnego procesu sądowego

[\[link do strony głównej\]](#)

Międzynarodowy pakt praw obywatelskich i politycznych określa warunki rzetelnego procesu sądowego⁵² w następujący sposób.

- **Wszyscy ludzie powinni być równi przed sądami i trybunałami.**
- W rozstrzygnięciu wszelkich zarzutów karnych lub praw i obowiązków w procesie sądowym **każdy powinien mieć prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy przez właściwy, niezależny i niezawisły sąd ustanowiony przez prawo.**

Prasa i publiczność mogą być wyłączone z całości lub części rozprawy ze względów obyczajowych, z uwagi na porządek publiczny lub bezpieczeństwo państwowe w społeczeństwie demokratycznym, albo gdy służy to ochronie życia prywatnego stron, albo też w okolicznościach szczególnych, w granicach uznanych przez sąd za bezzwzględnie konieczne, kiedy jawność mogłaby przynieść szkodę interesom wymiaru sprawiedliwości.

- Każdy zatrzymany lub aresztowany powinien zostać niezwłocznie postawiony przed sędzią lub innym urzędnikiem uprawnionym przez ustawę do wykonywania władzy sądowej i ma prawo być sądzony w rozsądnym terminie albo zwolniony.

Przetrzywanie osób oczekujących na proces w areszcie nie powinno być zasadą ogólną, ale zwolnienie może być uzależnione od gwarancji stawienia się na rozprawę, na każdym innym etapie postępowania sądowego, a w razie potrzeby – w celu wykonania wyroku.

- **Każdy, kto został pozbawiony wolności przez aresztowanie lub zatrzymanie, powinien mieć prawo do wszczęcia postępowania przed sądem, aby sąd mógł bezzwłocznie zadecydować o legalności jego zatrzymania i nakazać jego zwolnienie, jeśli zatrzymanie nie jest legalne.**

⁵² Zob. art. 9 ust. 13, 14 i 15 [Międzynarodowego paktu praw obywatelskich i politycznych](#), wejście w życie: 23 marca 1976 r.

- **Każdy wyrok wydany w sprawie karnej powinien być podany do publicznej wiadomości**, z wyjątkiem przypadków, gdy wymaga inaczej interes osób nieletnich lub postępowanie dotyczy sporów małżeńskich lub opieki nad dziećmi.
- Każdy oskarżony o popełnienie przestępstwa powinien mieć **prawo do bycia uznanym za niewinnego do czasu udowodnienia mu winy zgodnie z ustawą**.
- **Przy rozstrzygnięciu wszelkich zarzutów karnych każda osoba oskarżona o popełnienie przestępstwa ma prawo**, na zasadach pełnej równości, **co najmniej do następujących gwarancji:**

☐	otrzymania niezwłocznie szczegółowej informacji w języku dla niej zrozumiałym o rodzaju i przyczynie oskarżenia;
☐	dysponowania odpowiednim czasem i możliwościami w celu przygotowania obrony i porozumienia się z obrońcą przez siebie wybranym;
☐	rozprawy bez nieuzasadnionej zwłoki;
☐	obecności na rozprawie, bronięcia się osobiście lub przez obrońcę przez siebie wybranego; do otrzymania informacji, jeżeli nie posiada obrońcy, o istnieniu powyższego prawa oraz posiadania obrońcy wyznaczonego dla niej w każdym przypadku, kiedy interesy sprawiedliwości tego wymagają, bez ponoszenia kosztów obrony w przypadkach, kiedy oskarżony nie posiada dostatecznych środków na ich pokrycie;
☐	przesłuchania lub spowodowania przesłuchania świadków oskarżenia i zapewnienia obecności i przesłuchania świadków obrony na tych samych warunkach, co świadków oskarżenia;
☐	korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza, jeżeli oskarżony nie rozumie lub nie mówi językiem używanym w sądzie;
☐	nieprzymuszania do zeznawania przeciwko sobie lub do przyznania się do winy.

- W przypadku osób młodocianych **procedura powinna uwzględniać ich wiek i celowość wspierania ich resocjalizacji**.
- **Nikt nie może być uznany za winnego popełnienia czynu polegającego na działaniu lub zaniechaniu działania, który według prawa wewnętrznego lub międzynarodowego nie stanowił czynu zagrożonego karą w czasie jego popełnienia**.
- **Nie wymierza się również kary surowszej od tej, którą można było wymierzyć w czasie, gdy czyn zabroniony pod groźbą kary został popełniony**. Jeżeli po popełnieniu przestępstwa prawo przewiduje nałożenie lżejszej kary, sprawca powinien skorzystać z takiej możliwości.
- Każda osoba skazana za przestępstwo powinna mieć **prawo do tego, aby jej wyrok i kara zostały rozpatrzone przez sąd wyższej instancji zgodnie z prawem**.
- Jeżeli osoba została skazana prawomocnym wyrokiem za przestępstwo, a **następnie jej wyrok został uchylony lub została ułaskawiona** na tej podstawie, że nowy lub nowo odkryty fakt wskazuje niezbięnie na pomyłkę sądu, **osoba, która poniosła karę w wyniku takiego skazania, powinna otrzymać odszkodowanie zgodnie z prawem**, chyba że zostanie udowodnione, że nieujawnienie nieznanego faktu w odpowiednim czasie jest w całości lub częściowo przez nią zawinione.

- **Nikt nie powinien być ponownie sądzony lub karany za przestępstwo, za które został już prawomocnie skazany lub uniewinniony** zgodnie z prawem i procedurą karną każdego kraju.

Tymczasowe aresztowanie

[\[link do strony głównej\]](#)

Środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania może być zastosowany zgodnie z prawem krajowym przez właściwego sędziego w trakcie dochodzenia karnego lub postępowania przygotowawczego, na przykład wtedy, gdy dowody wskazują na uzasadnione podejrzenie, że oskarżony popełnił przestępstwo i:

- uciekł lub ukrył się, aby uniknąć wszczęcia postępowania karnego lub procesu, lub poczynił jakiegokolwiek przygotowania do takich czynów; lub
- próbował wpłynąć na innego uczestnika popełnienia przestępstwa, świadka lub biegłego lub zniszczyć, zmienić, ukryć lub ukraść dowody rzeczowe, lub skłonić inną osobę do takiego zachowania; lub
- wywierał on presję na ofiarę lub próbował zawrzeć z nią oszukańcze porozumienie; lub
- celowo popełnił nowe przestępstwo lub przygotowuje się do popełnienia nowego przestępstwa.

O zastosowaniu tymczasowego aresztowania można również zdecydować, gdy dowody zawarte w aktach sprawy karnej wskazują na uzasadnione podejrzenie, że oskarżony popełnił umyślnie poważne przestępstwo, takie jak przestępstwa przeciwko życiu, bezpieczeństwu narodowemu, akty terroryzmu, zgwałcenie, pozbawienie wolności lub inne poważne przestępstwa określone w prawie krajowym, na podstawie oceny wagi czynu, sposobu i okoliczności jego popełnienia, karalności i innych okoliczności dotyczących oskarżonego, jeżeli okaże się, że pozbawienie go wolności jest niezbędne do usunięcia stanu zagrożenia dla społeczeństwa lub porządku publicznego.

Przeszukanie

[\[link do strony głównej\]](#)

Przeszukanie można zarządzić między innymi wtedy, gdy istnieje uzasadnione podejrzenie, że dana osoba popełniła przestępstwo lub jest w posiadaniu przedmiotów lub dokumentów mających związek z przestępstwem, i zakłada się, że przeszukanie może doprowadzić do odkrycia i zebrania dowodów dotyczących tego przestępstwa, zabezpieczenia śladów popełnienia przestępstwa lub zatrzymania podejrzanego lub oskarżonego. Przeszukanie może dotyczyć mieszkania, ciała osoby, komputera/podobnego urządzenia lub pojazdu.

Pozycja prawna w postępowaniu karnym

Pozycja prawna osoby w postępowaniu karnym (podejrzany, oskarżony lub skazany) stanowi o dostępnych dla właściwych organów dowodach dotyczących zachowania przestępczego i odpowiedzialności danej osoby za popełnienie określonego przestępstwa. Z tą pozycją prawną wiążą się określone prawa i obowiązki oraz zasady proceduralne, które wyznaczają ramy, w jakich podmioty uczestniczące w postępowaniu wykonują swoje czynności.

Podejrzany

[\[link do strony głównej\]](#)

Osoba, która jest podejrzana o popełnienie przestępstwa, również przed uświadomieniem jej przez właściwe organy, że jest podejrzana. Termin ten odnosi się do początkowych etapów postępowania karnego/postępowania przedprocesowego.

Osoba oskarżona (pozwany lub domniemany sprawca)

[\[link do strony głównej\]](#)

Osoba, która została formalnie oskarżona przez właściwy organ karny (tj. prokuratora lub sędziego śledczego, a nawet policję) o popełnienie przestępstwa. Termin ten odnosi się powszechnie do osób objętych bardziej zaawansowanymi etapami postępowania przygotowawczego lub osób postawionych przed sądem.

Skazany przestępca

[\[link do strony głównej\]](#)

Osoba, która została uznana za winną popełnienia przestępstwa na podstawie wyroku sądu przysięgłych lub orzeczenia sędziego.

Urząd Publikacji
Unii Europejskiej

